

ODSTRANĚNÍ NEROVNOVÁHY OBCHODNÍ BILANCE POMOCÍ ZNEHODNOCENÍ KURZU: ODHAD ELASTICIT A PLATNOST MARSHALLOVY-LERNEROVY PODMÍNKY PRO VYBRANOU ZEMI. IMPLIKACE PRO FIRMY S MEZINÁRODNÍM OBCHODEM.

Diplomová práce

Studijní program: N6208 – Ekonomika a management

Studijní obor: 6208T085 – Podniková ekonomika

Autor práce: **Bc. Monika Mikešová**

Vedoucí práce: Ing. Mgr. Marek Skála, Ph.D.

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Monika Mikešová**
Osobní číslo: **E11000248**
Studijní program: **N6208 Ekonomika a management**
Studijní obor: **Podniková ekonomika**
Název tématu: **Odstranění nerovnováhy obchodní bilance pomocí znehodnocení kurzu: odhad elasticit a platnost Marshallovy-Lernerovy podmínky pro vybranou zemi. Implikace pro firmy s mezinárodním obchodem.**
Zadávací katedra: **Katedra ekonomie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Stanovení cílů práce, formulace výzkumných předpokladů, případně hypotéz
2. Rozbor teoretických možností odstraňování nerovnováh obchodní bilance
3. Ověření platnosti Marshallovy-Lernerovy podmínky pro vybranou zemi
4. Formulace závěrů, ověření výzkumných předpokladů, případně hypotéz

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy: 65 normostran

Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

ACOCCELLA, N. Foundation of Economic Policy, Value and Techniques. 1st ed., Cambridge (Massachussets): Cambridge University Press, 1998. ISBN 0-521-58407-8.

GÄRTNER, M. Macroeconomics. Pearson Education Limited, 2003. ISBN 0273-65163-3.

JONÁŠ, J. Otázky kurzového režimu v průběhu transformace. Finance a úvěr. Praha: Fakulta sociálních věd UK Praha, 1998, roč. 48, č. 12, s. 723-741.

MANDEL, M., V.TOMŠÍK. Monetární ekonomie v malé otevřené ekonomice. 2., rozš. vyd. Praha: Management Press, 2008. ISBN 978-80-7261.185-0.

MANDEL, M. Cenové elasticity poptávkových křivek v zahraničním obchodě a jejich vliv na saldo obchodní bilance a měnový kurz (na příkladu Československa v l. 1990-92). Finance a úvěr. Praha: Ministerstvo financí České republiky ve vydavatelství Economia, a.s. 1994, roč.44, č.2, s. 60-68.

NEUMANN, P., P. ŽAMBERSKÝ a M. JIRÁNKOVÁ. Mezinárodní ekonomie. 1.vyd. Praha : Grada, 2010. ISBN 978-80-427-3276-3.

Elektronická databáze článků ProQuest (knihovna.tul.cz).

Vedoucí diplomové práce:

Ing. Mgr. Marek Skála, Ph.D.

Katedra cizích jazyků

Konzultant diplomové práce:

Ing. Jan Öhm

Katedra pojišťovnictví

Datum zadání diplomové práce: 31. října 2012

Termín odevzdání diplomové práce: 4. května 2013

doc. Dr. Ing. Olga Hasprová

děkanka

prof. Ing. Jiří Kraft, CSc.

vedoucí katedry

V Liberci dne 31. října 2012

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Anotace

Tato diplomová práce, s názvem „Odstranění nerovnováhy obchodní bilance pomocí znehodnocení kurzu: odhad elasticit a platnost Marshallovy-Lernerovy podmínky pro vybranou zemi. Implikace pro firmy s mezinárodním obchodem“ se snaží poukázat na význam potřeby zkoumání souvislosti vlivem změny kurzu a vývoje salda obchodní bilance. Teoretická část je zaměřena na vymezení základních pojmů teorie mezinárodního obchodu a ukazatele vnější ekonomické rovnováhy. V praktické části se autor snaží pomocí výpočtů cenových elasticit poptávky po vývozech a dovozech deduktivní metodou ověřit platnost Marshall-Lernerovy podmínky a jejího vlivu na vyrovnávání salda obchodní bilance. Pozornost je zde také věnována analýze historického vývoje kurzu koruny v rámci České republiky, na kterou se veškeré výpočty vztahují.

Klíčová slova

Česká republika, Marshall-Lernerova podmínka, mezinárodní obchod, obchodní bilance, znehodnocení kurzu

Annotation

This thesis, titled "Balance of Trade Imbalances Through Exchange Rate Depreciation: Estimate of Elasticities and the Validity of the Marshall-Lerner Condition for Selected Country. Implications for Companies with International Trade" seeks to highlight the importance of investigating the influence of the context of exchange rate changes and developments in the trade balance. The theoretical part is focused on defining the basic concepts of the theory of international trade indicators and external equilibrium. In the practical part, the author tries to calculations using the price elasticities of demand for exports and imports deductive method to verify the validity Marshall - Lerner condition and its impact on balancing the balance of payment. Attention is also paid to the analysis of the historical development of the crown in the Czech Republic, to which all calculations apply.

Key Words

Czech Republic, exchange rate depreciation, international trade, Marshall - Lerner condition, trade balance

Obsah

SEZNAM OBRÁZKŮ	8
SEZNAM TABULEK	9
SEZNAM ZKRATEK	10
ÚVOD	11
1. TEORIE MEZINÁRODNÍHO OBCHODU.....	14
1.1 MERKANTILISTÉ	15
1.2 KLASICKÁ TEORIE MEZINÁRODNÍHO OBCHODU.....	17
1.3 NEOKLASICKÁ TEORIE MEZINÁRODNÍHO OBCHODU	22
1.4 ALTERNATIVNÍ TEORIE MEZINÁRODNÍHO OBCHODU	28
1.5 STANDARDNÍ MODEL OBCHODU.....	33
2. TEORIE VNĚJŠÍ EKONOMICKÉ ROVNOVÁHY.....	34
2.1 PLATEBNÍ BILANCE	34
2.2 UKAZATELE VNĚJŠÍ ROVNOVÁHY	41
3. DEVALVACE, BĚŽNÝ ÚČET A ÚROVEŇ DŮCHODU	49
3.1 MARSHALL-LERNEROVY PODMÍNKY	49
3.2 MĚNOVÝ KURZ V KRÁTKÉM OBDOBÍ - J KŘIVKA	51
3.3 DEVALVACE DOMÁCÍ MĚNY V SYSTÉMU PEVNÝCH KURZŮ	55
3.4 ABSORPČNÍ PŘÍSTUP.....	57
4. ANALÝZA VÝVOJE ZAHRANIČNÍHO OBCHODU A KURZU KORUNY	58
4.1 VÝVOJ KURZOVÉ POLITIKY STÁTU	58
4.2 VÝVOJ KURZU ČESKÉ KORUNY A AMERICKÉHO DOLARU	61
5. OVĚŘENÍ PLATNOSTI MARSHALL-LERNEROVY PODMÍNKY	64
ZÁVĚR.....	77
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	80

Seznam obrázků

<i>Obr. 1: Křivka reciproční poptávky (model 2 druhů zboží a 2 zemí)</i>	<i>23</i>
<i>Obr. 2: Vliv devalvace na běžném účtu</i>	<i>52</i>
<i>Obr. 3: J-křivka</i>	<i>55</i>
<i>Obr. 4: Vliv devalvace na bilanci na běžném účtu</i>	<i>56</i>
<i>Obr. 5: Vývoj kurzu USD a CZK v letech 1993-2013</i>	<i>62</i>

Seznam tabulek

<i>Tab. 1: Bilance výnosů - struktura</i>	<i>36</i>
<i>Tab. 2: Horizontální struktura platební bilance.....</i>	<i>38</i>
<i>Tab. 3: Vertikální struktura platební bilance</i>	<i>39</i>
<i>Tab. 4: Vývoj kurzu CZK/USD</i>	<i>63</i>
<i>Tab. 5: Vývoj salda obchodní bilance ČR v letech 1993 - 2012</i>	<i>65</i>
<i>Tab. 6: Vývoj exportu ČR v letech 1993 - 2012</i>	<i>66</i>
<i>Tab. 7: Vývoj importu ČR v letech 1993 - 2012</i>	<i>67</i>
<i>Tab. 8: Hodnoty cenových elasticit poptávek po X a M v letech 1996 - 2000</i>	<i>68</i>
<i>Tab. 9: Hodnoty cenových elasticit poptávek po X a M v letech 1997 - 2001</i>	<i>69</i>
<i>Tab. 10: Hodnoty cenových elasticit poptávek po X a M v letech 1998 - 2002</i>	<i>70</i>
<i>Tab. 11: Hodnoty cenových elasticit poptávek po X a M v letech 1999 - 2003</i>	<i>71</i>
<i>Tab. 12: Hodnoty cenových elasticit poptávek po X a M v letech 2000 - 2004</i>	<i>72</i>
<i>Tab. 13: Hodnoty cenových elasticit poptávek po X a M v letech 2009 - 2012</i>	<i>73</i>
<i>Tab. 14: Hodnoty cenových elasticit po X a M v letech 2010-2012</i>	<i>74</i>
<i>Tab. 15: Hodnoty cenových elasticit poptávek po X a M v roce 2012</i>	<i>75</i>

Seznam zkratek

AD	Agregátní poptávka
AS	Agregátní nabídka
ČNB	Česká národní banka
EU	Evropská unie
EUROSTAT	Statistický úřad Evropské unie
ERM	Evropský mechanismus směnných kurzů
Ex	cenová elasticita poptávky po vývozech
Em	cenová elasticita poptávky po dovozech
HDP	Hrubý domácí produkt (<i>Gross Domestic Product</i>)
HPM	Hranice produkčních možností
M	Import (dovoz)
MMF	Mezinárodní měnový fond
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
PZI	Přímé zahraniční investice
TUL	Technická univerzita v Liberci
WTO	World Trade Organisation (Světová obchodní organizace)
X	Export (vývoz)

Úvod

V době globalizace, kdy se mezinárodní toky více a více zrychlují a kde neustále roste objem zahraničního obchodu, se mezinárodní obchod, jako věda, stal nedílnou součástí fungování celé společnosti, s potřebou hlubšího zkoumání. Teorií, které se věnují mezinárodnímu obchodu je mnoho, tím spíše ale jejich pochopení o to více nabývá na významu, neboť subjekty vyžadující udržení ekonomické stability v rámci státu či firmy se snaží předvídat budoucí vývoj a adekvátně na něj umět reagovat či se ho určitým způsobem snažit předpovědět a následně ovlivnit ve svůj prospěch. Zde se nalézá jeho veliký význam jak z hlediska možnosti měření a zkoumání vlivů určitých ekonomických veličin na jiné ekonomické veličiny tak k simulování konkrétních scénářů ekonomického vývoje pomocí ukazatelů mezinárodního obchodu. V západních zemích jsou pravidelně vynakládány nemalé prostředky na co nejreálnější odhad důležitých elasticit poptávky, neboť tato cesta vede k pochopení chování poptávky tržní. V rámci politiky státu se vyžaduje pečlivý a odborný přístup k přesné analýze jak vnitrostátně tak ve formě vztahů vůči ostatním zemím světa, jakožto partnerům ve světě obchodu.

Na jedné straně jsou od nepaměti zastánci liberalizace a na straně druhé ti, kteří se přiklání k určité ochraně a regulaci domácího trhu pomocí různých nástrojů, mezi které mimo jiné patří i použití devizových intervencí k oslabení (posílení) domácí měny. V tomto směru jde tedy hlavně o to, vyhnout se riziku deflace a udržet cenovou stabilitu země v souladu s inflačním cílem. Dne 7. listopadu 2013 tak tomu učinila i Česká republika v čele s guvernérem České národní banky panem Miroslavem Singerem a schválila intervenci na devizovém trhu v podobě oslabení kurzu české koruny o 4,2 % oproti kurzu původnímu, tak aby se domácí měna držela přibližně na hladině 27 CZK/EUR. Šlo teprve o první intervenci národní banky od roku 2002.

Česká republika, na jejímž HDP se zahraniční obchod podílí skoro 80%, má svůj velký význam z hlediska působení na celkovou ekonomiku země. Často je přiřazována mezi malé otevřené ekonomiky, pro které je zahraniční obchod velice důležitou stránkou pro vývoj hospodářství. Česká republika od pádu komunismu, kdy se tu uplatňovala centrálně plánovaná ekonomika, prošla transformačním procesem směrem k tržnímu ekonomickému

modelu, který vyznávají západní země. Liberalizační proces zahraničního obchodu s sebou přinesl především změnu v jeho fungování. Geografická orientace ve středu Evropy se zde naplno projevila jako velice významné lákadlo mnoha zahraničních firem.

Mnohé firmy, které spadaly pod státní správu, přešly do soukromého vlastnictví a začaly neomezeně realizovat dovoz a vývoz bez zbytečných překážek v obchodování a otevření se místní ekonomiky zahraniční konkurenci či věřitelům. Tuzemské firmy, které jsou orientovány na zahraniční obchod, vynikají pak větší produktivitou práce, lepším inovativním procesem a modernizací výroby (mnohdy na úkor monopolního postavení domácích producentů). Dokáží také vytvořit více pracovních příležitostí pro zdejší pracovní sílu a nabídnout takové podmínky, které přilákají zaměstnance s vyšším stupněm vzdělání k jejich dalšímu profesnímu růstu. I zde je vytvářen veliký tlak na změny kurzu z hlediska vývozu a dovozu. V odvětvích, jako je elektrotechnický a automobilový průmysl, proto velice bedlivě sledují zhodnocení či znehodnocení domácí měny, jelikož ovlivňuje ceny vývozu tuzemských výrobků.

Hlavním cílem této diplomové práce je pomocí výpočtu cenových elasticit poptávky po vývozech a dovozech potvrdit platnost Marshallovy-Lernerovy podmínky v rámci České republiky. Na základě těchto poznatků pak deduktivní metodou ověřit, zda Marshall-Lernerova podmínka má přímý vliv na utváření procesu vyrovnávání salda obchodní bilance. Dále pak je do praktické části zahrnuta analýza vztahu zahraničního obchodu k měnovému kurzu.

První část této práce je věnována teorii mezinárodního obchodu, jejímu historickému vývoji, časovému rozdělení a postupnému utváření obrazu této pro ekonomické subjekty tak důležité vědy, spolu se souvislostmi, jež zahrnuje.

Ve druhé části je pohled na teorii vnější ekonomické rovnováhy. Podrobně je zde popsána charakteristika platební bilance jako jedna z nejdůležitějších ukazatelů výkonnosti hospodářství. Dále pak je tu popis ukazatelů vnější rovnováhy, jako jsou například obchodní bilance, výkonová bilance, statistika zahraniční zadluženosti a další.

Třetí část práce je zaměřena na způsoby regulace domácí měny a jejího vlivu na běžný účet a úroveň důchodu. Dále pak je pozornost věnována Marhsall-Lernerově podmínce, jejímu výpočtu a měnovému kurzu.

Ve čtvrté části, která je již součástí praktické části práce, je analýza zahraničního obchodu a jejího transformačního procesu kurzu koruny spolu s vývojem kurzu české koruny vůči americkému dolaru.

Závěrečná pátá část pak obsahuje cíl diplomové práce a metody (výpočty), které jsou zvoleny k jejich dosažení. Je zde snaha o potvrzení či vyvrácení Marshall-Lernerovi podmínky a jak veliký je vliv kurzových změn na vývoj dovozu a vývozu pomocí aplikace právě této podmínky v rámci České republiky.

1. Teorie mezinárodního obchodu

Teorie mezinárodního obchodu a její historický vývoj se stal významnou složkou mezinárodních ekonomických vztahů. Do budoucna se jeví o to významněji, neboť z dlouhodobého hlediska objem mezinárodního obchodu roste rychleji než hrubý domácí produkt světové ekonomiky. Je mnoho teorií, které se svým způsobem snaží v reálných podmínkách popsat a vysvětlit vliv mezinárodního obchodu na hospodářský růst země, ovšem fungování těchto teorií v realitě ve své podstatě takovýto počin vylučuje. Působí zde příliš mnoho nepředvídatelných faktorů, kterými jsou například přírodní katastrofy, válečné konflikty, stávky různých odborových svazů a mnohé jiné veličiny, jež díky stále se zvětšující globalizaci světa mají ať už přímý či nepřímý vliv na veškeré dění v rámci mezinárodních vztahů a obchodu.

Mezi hlavními úkoly teorie mezinárodního obchodu je jak uvádí Pipek (1996) potřeba hledat odpovědi na otázky:

- Jaký je smysl zapojení země do mezinárodního obchodu a jaký užitek z tohoto zapojení plyne, z hlediska podmínek výroby a spotřeby v jednotlivých zemích?
- Které výrobky jsou vhodnější pro import a které na druhou stranu pro export?
- V jakých směnných poměrech jsou výrobky směňovány na světovém trhu?

V ekonomickém světě převládá jednotný názor ohledně příčin mezinárodní směny. Mezi ně se řadí: nákladová efektivnost, vybavenost země výrobními faktory, úspory z rozsahu výroby a další specifické příčiny (Soukup, 2007).

Ve své podstatě řečeno, je mezinárodní obchod směna zboží, služeb či práv různých subjektů určitého státu v rámci celého světového hospodářství. Moderní teorie mezinárodního obchodu je výsledkem dlouhodobého vývoje ekonomického myšlení. K předchůdcům moderní teorie se řadí především na počátku díla merkantilistů, díla anglické klasické ekonomické teorie, reprezentované Adamem Smithem a Davidem Ricardem a díla neoklasiků (Pipek, 1996).

1.1 Merkantilisté

Merkantilismus nebyl nikdy pro svůj nevědecký přístup k předmětu zkoumání ekonomie brán jako vědecký směr. Dle Neumanna (2010) byly závěry merkantilistů často účelové a pouze se snažili hájit zájmy národního hospodářství. Nejednalo se tedy o ekonomii jako vědu, ale jakousi hospodářsko-politickou doktrínu, která by byla využívána a uplatňována pro potřeby daného státu prostřednictvím jejich představitelů.

Kořeny tohoto směru sahají až do konce 14. století, je spojován především s italskými centry obchodu. V těchto obchodně svobodných městech se rodily základy budoucích kapitalistických poměrů, čemuž napomáhal i obchod s Východem. V 15. století se obdobné proměny odehrály ve Španělsku a Portugalsku, v 16. století v Holandsku a poté také v Anglii a Francii. V Evropě se jeho vliv naplno projevil v období kolem 17. až 18. stoletím a postupem času se neustále formoval a prosazoval čím dál více. V anglické literatuře ze 14. století se rovněž uvádí, že anglický král Richard II. položil londýnským kupcům otázku, jak by se daly pozvednout státní finance, načež jejich odpověď byla vyjádřením základní zásady merkantilistické politiky – je nutno kupovat méně zahraničního zboží než kolik Anglie do zahraničí vyváží.

Jak již bylo řečeno, hlavním cílem merkantilistů byl růst národního bohatství a toto bohatství zvětšují peníze. Bohatství země je dáno množstvím zlata a drahých kovů v zemi (Soukup, 2007). Názory na to, jak peníze zvětšují národní bohatství, se v průběhu merkantilismu vyvíjely. Raní merkantilisté jednoduše ztotožňovali národní bohatství s penězi. Pozdní merkantilisté viděli již smysl peněz v tom, že jejich příliv do země zlevňoval úvěr, což „promazávalo kola obchodu“. Tyto myšlenky vedly merkantilisty k závěru, že hlavním zdrojem růstu bohatství národa je zahraniční obchod. Merkantilisté neviděli význam zahraničního obchodu v podpoře mezinárodní dělby práce, ale v přebytku. Domnívali se, že je to právě přebytek obchodu, který obohacuje národ tím, že zajišťuje příliv peněz do země. Národní politika by měla být podřízena tomuto primárnímu cíli, což znamená zajistit vyvážení přebytků ze země. Tato doktrína obchodní bilance byla ústředním tématem merkantilistického ekonomického myšlení. V opačném případě byla

nežádoucí pasivní obchodní bilance, která zemi ochuzuje. Je tedy nutné podporovat vývoz a omezovat dovoz (Pipek, 1996).

Dle Neumanna (2010) však tento na první pohled logický a intuitivní závěr vykazuje několik zjevných rozporů. Jedním z nich je, že peníze ve formě rezerv nezvyšují bohatství národa. Pokud nejsou prostředky, které země získá aktivní obchodní bilancí, vhodně investovány, ale použity pouze na zvýšení pokladu (rezerv), nejedná se o zvyšování bohatství země. Dále pak, že obchod není hra s nulovým součtem. Dle merkantilistů vede obchod pouze k přerozdělování bohatství, ne k jeho tvorbě. Nepochopili tak podstatu mezinárodní dělby práce a její význam pro tvorbu bohatství. Posledním rozparem je tvrzení, že čistý příliv drahých kovů do země vede pouze k poklesu úrokové sazby. Podceňovali však význam růstu domácí poptávky a cenové hladiny. Pokles úrokové sazby má za následek zlevnění investic, což by mělo vést k výrobě většího množství zboží a vyššímu vývozu. Růst cenové hladiny však vede k postupnému snižování cenové konkurenceschopnosti a dosahování aktivního salda obchodní bilance je stále obtížnější.

Nejvýznamnějším představitelem merkantilistů byl Angličan **Thomas Mun (1571-1641)**. Je autorem spisu Bohatství Anglie v zahraničním obchodě. Zastával post ředitele Východoindické společnosti a byl členem státního výboru pro obchod. Bylo mu vytýkáno, že „jeho“ společnost má pasivní saldo obchodní bilance s Indií. Mun argumentoval, že není nutná aktivní bilance s každou zemí, ale musí být aktivní celková bilance. Také vystoupil proti zákazu vývozu zlata s argumentací, že zaplatit zlatem za zboží, které může být doma zpracováno a pak vyvezeno s vyšší hodnotou, povede k přílivu drahého kovu do země. Z hlediska dovozů upřednostňoval suroviny pro další zpracování a výrobu pro vývoz. Peníze chápal jako bohatství, jehož smysl není v pokladu, ale ve schopnosti dělat obchod, který dělá další peníze. Nikdy nezpochybnil merkantilistickou doktrínu obchodní bilance. Měl však za to, že aktivní bilance znamenající příliv drahého kovu do země se promítne do vzestupu cenové hladiny a to bude mít dopad na konkurenceschopnost domácí produkce.

1.2 Klasická teorie mezinárodního obchodu

Klasická teorie mezinárodního obchodu vychází z filozofie liberalismu a myšlenky *laissez faire*, což v překladu znamená „nechte věcem volný průběh“ (Neumann, 2010) a je založená na využití absolutních a komparativních výhod. Její představitelé ve svých dílech vycházeli z teoretických postulátů, že zahraniční obchod je zdrojem růstu bohatství země, nikoli však jednostranně, nýbrž pro oba ve směně zúčastněné partnery, a sice tím, že umožňuje produktivnější využití výrobních zdrojů ve světovém měřítku, a tím i zvýšení výroby, která je zdrojem růstu národního bohatství (Pipek, 1996). Za zakladatele klasické školy mezinárodního obchodu je považován skotský filozof **Adam Smith (1723-1790)**.

Jeho dílo **Pojednání o podstatě a původu bohatství národů** je bezesporu nejvýznamnějším dílem klasické teorie. Dle Neumanna (2010) však Adam Smith za myšlenky v něm obsažené vděčil svým předchůdcům. Za jeho hlavní přínos lze považovat systematizaci myšlenek, provedení jejich syntézy v logický celek a vytvoření tak nového způsobu myšlení v politické ekonomii. Kromě toho Van Marrewijk (2002) uvádí další důvod, proč byla Smithovu dílu věnována tak velká pozornost, a sice že dokázal spojit mnoho prvků a argumentů v několik obecných principů. Svůj význam mělo *Bohatství národů* i pro ty, kteří nebyli politice volného obchodu ve své době nakloněni.

Mezi další významné představitele klasické školy patřili **David Ricardo, Thomas Robert Malthus, Jean Baptiste Say, Nassau William Senior a John Stuart Mill**. Z předchůdců klasické školy přispěl k teoriím mezinárodního obchodu největší měrou **David Hume (1711-1776)**. Jak uvádí Neumann (2010), Hume ve své esaji **O penězích** zcela zřetelně formuloval principy fungování tzv. kvantitativní teorie peněz. Růst množství peněz v ekonomice povede dle této teorie zároveň k růstu cen, a tedy ke zhoršení cenové konkurenceschopnosti domácích podnikatelů. Výsledkem pak bude snižování salda obchodní bilance. Není tedy možné, aby země dlouhodobě vykazovala přebytek či schodek obchodní bilance.

Neumann (2010) dále shrnuje, že Hume ve svých úvahách nepředpokládal, že by zvýšení množství peněz v ekonomice mohlo vést ke zvýšení domácí výroby. Pracoval také s

pevnými měnovými kurzy, protože hodnota tehdejších měn byla dána množstvím zlata nebo stříbra v nich obsaženém. V dalších esejích **O obchodní bilanci** a **O žárlivosti obchodu** dle Neumanna (2010) Hume dokázal, že zahraniční obchod může být výhodný pro obě zúčastněné země a že země bránící se dovozu poškozuje hlavně sama sebe. Z těchto esejí je patrné, že Hume již velice dobře chápal význam mezinárodní dělby práce a nepřímo formuloval princip absolutní výhody.

Princip absolutní výhody

Za autora tohoto principu je považován zakladatel klasické ekonomické školy **Adam Smith**. Byl velkým kritikem merkantilistů a bojoval proti koncepci protekcionismu merkantilistické hospodářské politiky koncepcí „free trade“, což doslova znamená neomezený nákup a prodej zboží a služeb mezi zeměmi bez uložení omezení, jako jsou cla, daně a kvóty (Soukup, 2007). Dle Pipka (1996) Smith dokázal, že obchod probíhající na základě svobodné vůle zúčastněných je prospěšný pro všechny. Smith ve svém díle **Bohatství národů** vysvětloval význam dělby práce jako zdroje růstu produktivity práce, a tím i zdroje růstu bohatství národa. Dochází k závěrům nezbytnosti volného obchodu, protože umožňuje i volné zapojení do mezinárodní dělby práce (Pipek, 1996).

V případě „absolutní výhody“ by se podle Smitha měla země v mezinárodní dělbě práce zaměřit na výrobu těch produktů, které vyrábí nejlevněji, tedy s absolutně nejnižšími náklady práce (za použití menšího množství práce) oproti ostatním zemím. Podle něj jsou absolutně nižší náklady na výrobu určitého produktu výsledkem přírodních podmínek a dosaženého stupně ekonomických výhod (kvalifikace, technická úroveň), které ve svém celku ovlivní produktivitu vynaložené lidské práce (Pipek, 1996).

Neumann (2010) uvádí předpoklady, při jejichž splnění funguje princip absolutní (i komparativní) výhody ideálně:

- **Svobodný obchod mezi zeměmi.** Existence absolutní výhody však není podmíněna liberalizací obchodu. Země má či nemá absolutní výhodu bez ohledu na míru ochrany domácího trhu. Pouze svobodný obchod však ekonomice umožňuje ze své výhody maximálně těžit;

- **Nulové transakční náklady.** Není-li absolutní výhoda příliš výrazná, může být započtením transakčních nákladů eliminována;
- **Pracovní teorie hodnoty.** Hodnota zboží je dána množstvím práce použitým při jeho výrobě. Jedná se o velké zjednodušení reality, protože hodnota výrobku s množstvím práce potřebným pro jeho výrobu přímo nesouvisí. Také přehlíží význam jiných faktorů při výrobě - princip absolutní výhody je demonstrován na příkladu jedno faktorové ekonomiky, kde jediným faktorem je lidská práce a zisk jako platba za použití kapitálu zde neexistuje. Veškeré příjmy z prodeje zboží nebo služeb se dělí mezi pracovní sílu;
- **Konstantní výnosy z rozsahu.** Ve skutečnosti však můžeme očekávat, že specializace na základě principu absolutní výhody bude spojena zpravidla s rostoucími výnosy z rozsahu. Tento fakt tak dále umocňuje výhodnost mezinárodní dělby práce založené na principu absolutní výhody;
- **Dokonalá mobilita pracovní síly mezi odvětvími.** Země bude rozšiřovat výrobu výrobku s absolutní výhodou a omezovat výrobu výrobku bez této výhody. Dochází tak k přechodu zaměstnanců z jednoho odvětví do druhého, což nemusí být vždy jednoduché. Zpravidla je nutná rekvalifikace a proces zaučení se;
- **Dokonalá imobilita pracovní síly mezi zeměmi.** Z důvodu snadného vysvětlení modelu. Ve skutečnosti mohou pracovníci přejít do stejného odvětví v jiné zemi, pokud to pro ně bude přijatelnější;
- **Indiferentní produkt.** Jistou komplikaci představuje rozdílná kvalita výrobků v různých zemích. Vnímání kvality spotřebitelem je subjektivní záležitostí, a spotřebitelé nemusí mít zájem o levnější dovážené výrobky, pokud nebudou svou kvalitou odpovídat výrobkům domácím.

Neumann (2010) zároveň zdůrazňuje, že absolutní (i komparativní) výhody existují bez ohledu na splnění či nesplnění výše uvedených předpokladů.

Princip komparativní výhody

Za autora teorie komparativních výhod je považován **David Ricardo (1772-1823)**. Dle Neumanna (2010) ve svém díle **Zásady politické ekonomie a zdanění** Ricardo dokázal,

že mezinárodní obchod může být výhodný i v případě, že země nemá žádnou absolutní výhodu. I tehdy se vyplatí zapojení této země do mezinárodní dělby práce, což dokazuje právě teorie komparativní výhody. Komparativní výhodu definuje Neumann (2010) jako relativně největší absolutní výhodu, pokud má země absolutní výhodu při výrobě obou komodit, nebo naopak jako relativně nejmenší absolutní nevýhodu v případě, že má země absolutní nevýhodu při výrobě obou komodit.

Pipek (1996) charakterizuje prostřednictvím této teorie oboustranně výhodný obchod na základě absolutních rozdílů v nákladech práce na jednotlivé výrobky. Ta země, kde jsou náklady práce u všech výrobků větší, se bude spíše zaměřovat na výrobu a vývoz těch výrobků, kde je její absolutní nevýhoda nejmenší, v tomto případě má ve výrobě tohoto produktu komparativní výhodu. A naopak země, která má absolutně nižší náklady u všech produktů, se spíše zaměří na výrobu a vývoz právě těch výrobků, kde má výhodu v nižších nákladech největší.

Závěry obou klasiků ekonomické teorie lze stručně shrnout takto:

- Všechny země zapojením do mezinárodního obchodu získávají;
- Kritériem pro zapojení do mezinárodního obchodu jsou komparativní výhody na bázi diferencí v relativních (absolutních) nákladech práce;
- Je zdůvodněna politika liberalizace mezinárodního obchodu.

Teorie reciproční poptávky

John Stuart Mill (1806-1873) rozšířil teorii komparativní výhody o teorii tzv. „reciproční poptávky“. Ve svém díle **Zásady politické ekonomie** se zabývá otázkou vymezení úrovně mezinárodního směnného poměru (výsledné relativní ceny). Millovo vysvětlení mezinárodního směnného poměru se opírá o rovnováhu reciproční poptávky, zatímco náklady na výrobu ovlivňují pouze hranice, v nichž se směnný poměr pohybuje (Pipek, 1996). Výsledná relativní cena musí vždy nacházet v otevřeném intervalu daném národními směnnými poměry a rozhodující vliv na její výši má vzájemná poptávka po dovozu. Velikost reciproční poptávky po dovozu je přímo úměrná velikosti ekonomiky a

její ekonomické vyspělosti. Z Millovy teorie vyplývá, že výsledná relativní cena je relativně blíže relativní ceně ve větší zemi, protože u ní lze očekávat větší reciproční poptávku po dovozech než v případě malé země. Zároveň na uvolnění vzájemného obchodu zpravidla vydělá více ta země, jejíž původní relativní cena se od té společné relativně více liší (Neumann, 2010). Jak dodává Pipek (1996, str.12): *„Země získává tím větší podíl z přínosu mezinárodní dělby práce, čím více se mezinárodní směnný poměr blíží národnímu směnnému poměru jejího partnera ve směně (jestliže země A má velkou poptávku po zboží země B, zatímco země B má malou poptávku po zboží země A, blíží se mezinárodní směnný poměr národnímu směnnému poměru v zemi A.“* Pouze v případě, kdy by se výsledná relativní cena nacházela přesně uprostřed intervalu daného původními relativními cenami, bude vzájemný obchod pro obě země stejně přínosný.

Dle teorie reciproční poptávky by měl být tedy mezinárodní obchod teoreticky přínosnější pro malé a méně vyspělé země, které zpravidla disponují nižší poptávkou po dovozech než velké a vyspělé ekonomiky. Klasická teorie se stávala často terčem kritiky, a to především z důvodu zahrnutí pouze jednoho výrobního faktoru (práce) do teorie komparativních výhod. Je totiž celá řada sektorů, kde hlavním výrobním faktorem není práce, nýbrž kapitál. Stejně tak existuje celá řada odvětví, která vytváří přidanou hodnotu zejména na základě vysoce kvalifikované práce. Pro analýzu zahraničního obchodu je tedy nutné zahrnout do modelu alespoň dva výrobní faktory.

Pipek (1996) uvádí některé další výhrady z pozic kritiků klasické teorie mezinárodního obchodu:

- Jde o přístup statický, abstrahuje od pohyblivosti nákladů na bázi vztahu výše nákladů práce k objemu produkce (při zvýšení objemu produkce náklady zpravidla klesají);
- Abstrakce od dopravních nákladů, které mohou při úvahách o obchodu přes hranice země rozhodujícím způsobem ovlivnit celkové náklady;
- Výchozí stav komparativních výhod (historicky odrážející rozdíly v ekonomických úrovních jednotlivých zemí) nemusí přinášet rovné výhody partnerům zahraničněobchodní směny.

1.3 Neoklasická teorie mezinárodního obchodu

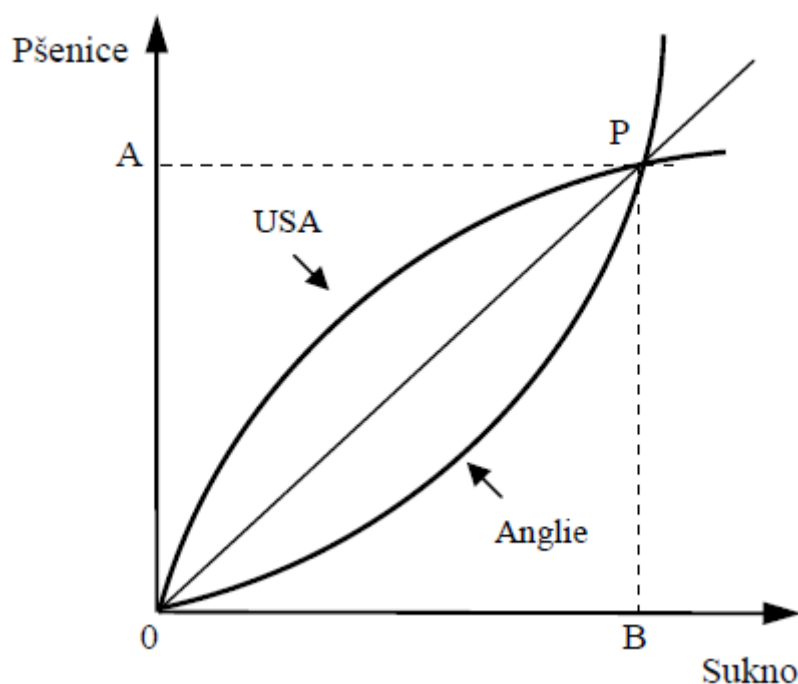
Neoklasická ekonomie, spadající do období od 70. let 19. století do 30. let 20. století, přinesla celkově užitečné analytické nástroje. Oproti klasickým teoriím, které pracovaly pouze s jedním výrobním faktorem (prací), přináší neoklasická teorie mezinárodního obchodu zahrnutí kapitálu do modelu. Pipek (1996) spolu s Neumannem (2010) uvádějí, že neoklasická teorie zahraničního obchodu je založena na rozdílech ve vybavenosti výrobními faktory mezi zeměmi. Optimální alokace zdrojů pak probíhá na základě principu maximalizace užitku spotřebitele při současném respektování požadavku na minimalizaci nákladů.

Základní předpoklady neoklasické teorie jsou dle Van Marrewijka (2002) uvedeny v obecné struktuře neoklasického modelu:

- Existují dvě země, dva finální statky - průmyslové výrobky a potraviny a dva produkční faktory – kapitál a práce (model $2 \times 2 \times 2$);
- V obou sektorech je charakterizována produkce s konstantními výnosy z rozsahu. Sektory průmyslu a potravin mají rozdílné parametry produkční funkce;
- Stupeň technologického rozvoje je u obou zemí stejný, produkční funkce jsou proto identického typu. Jakékoliv obchodní toky mezi zeměmi nejsou výsledkem Ricardova typu technologických diferencí;
- Vstupující výrobní faktory – kapitál a práce jsou mobilní mezi různými sektory v rámci jedné země, ale nejsou mobilní mezi zeměmi;
- Všechny trhy jsou charakterizované dokonalou konkurencí. Obchod finálními statky se uskutečňuje bez transportních nákladů a bez jakýchkoliv obchodních bariér;
- Struktura poptávky je stejná u obou zemí (identické preference spotřebitelů);
- Dostupné množství výrobních faktorů se může u každé země lišit. Tyto rozdíly pak vysvětlují vznik vzájemného zahraničního obchodu.

Na rozdíl od klasiků, kteří vycházejí ze strany nabídky, neoklasikové vycházejí z poptávky jako dominantního činitele mezinárodního směnného poměru. Náklady jsou chápány jako

alternativní možnosti využívání zdrojů, jako vzdání se alternativní výrobní možnosti. Na straně poptávky se vychází z užitečnosti různých druhů zboží a jejich vzájemné zastupitelnosti ve spotřebě. Poptávka se vyjadřuje mezní mírou substituce a jako analytický nástroj se používají tzv. indiferenční křivky, resp. indiferenční mapy. Na Millovu teorii reciproční poptávky navázal anglický neoklasický teoretik **Alfred Marshall** a rozšířil ji použitím novějších analytických forem v podobě *křivky reciproční poptávky*.

Obr. 1: Křivka reciproční poptávky (model 2 druhů zboží a 2 zemí)
Zdroj: Pipek (1996, str. 14), vlastní zpracování

Křivka reciproční poptávky USA vyjadřuje množství pšenice (0A) nabízené za určité množství sukna (0B), křivka reciproční poptávky Anglie vyjadřuje množství sukna, které jsou Angličané ochotni dát za určité množství pšenice. Rostoucí dovoz vyvolává větší nenasycenost, pokles tzv. mezního užitku a navíc rostoucí vývoz vlastního zboží vyvolává rostoucí náklady na dodatečnou výrobu. Rovnováha nabídky a poptávky na obou trzích nastává v bodě P, kde se obě přímky protínají a kde USA nabízejí množství pšenice 0A za množství sukna 0B a Anglie nabízí množství sukna 0B za 0A množství pšenice. Poměr

0A:0B, neboli sklon přímky OP ($\tan \alpha$), udává rovnovážný mezinárodní směnný poměr (Pipek, 1996).

Heckscher-Ohlinův model

Autory této neoklasické teorie byli švédští ekonomové **Eli Heckscher** a **Bertil Ohlin** a později jejich pokračovatel **Paul Samuelson**. Jejich model navazuje na teorii komparativních výhod a významně ji rozšiřuje, a to o existenci dalšího výrobního faktoru, a sice o kapitál.

Podle Kalínské (2010) vychází model z následujících předpokladů:

- Vybavenost zemí výrobními faktory je relativně odlišná;
- Výrobky lze podle náročnosti jejich výroby na práci nebo kapitál rozdělit na pracovně náročné a kapitálově náročné;
- Výrobní technologie jsou pevně stanoveny pro všechny země, při výrobě tedy nelze nahrazovat práci kapitálem a naopak;
- Pohyblivost výrobních faktorů mezi zeměmi je značně omezená.

Neumann (2010) uvádí, že základem specializace zemí a mezinárodního obchodu je dle této teorie rozdíl ve vybavenosti jednotlivých zemí výrobními faktory. Podle něj jsou jednotlivé země vybaveny výrobními činiteli v různé míře a v různém poměru, a vybavenost země jednotlivými činiteli ovlivňuje jejich cenu.

Cena činitele, kterého má země dostatek, je nízká a naopak cena nedostatkového faktoru je vysoká. Tato rozdílnost cen výrobních činitelů ovlivňuje zahraniční obchod země a jeho komoditní strukturu. Je-li podle teorie v jedné zemi dostatek půdy, produkuje zemědělské výrobky levněji než země s nedostatkem půdy, a je pro ni tedy výhodnější vyrábět a vyvážet zemědělské výrobky a dovážet např. průmyslové výrobky ze země, jež je ve srovnání s ní vybavena jinými faktory. Země mají komparativní výhodu v tom, že vyrábějí zboží s použitím těch faktorů, jimiž jsou vybaveny ve srovnání s jinými zeměmi hojněji, čímž vyrábějí levněji (Pipek, 1996).

Kritika Heckscher-Ohlinova modelu pramení dle Neumanna (2010) z nesplnění předpokladů teorie:

- Ve skutečnosti je možné nahrazovat práci kapitálem a naopak (výrobek může být v zemi relativně lépe vybavené kapitálem vyráběn za použití relativně většího množství kapitálu než v zemi relativně lépe vybavené prací. Výrobek se pak může jevit v jedné zemi jako kapitálově náročný a ve druhé zemi jako pracovně náročný);
- Neplatí předpoklad velmi omezené pohyblivosti výrobních faktorů (zejména v případě kapitálu platí téměř dokonalá kapitálová mobilita);
- Rozvojové země (relativně lépe vybavené prací) odsuzuje k trvalé orientaci na pracovně náročné výrobky. I přes krátkodobou výhodnost jejich zapojení do mezinárodního obchodu v souladu s touto teorií jsou z dlouhodobého hlediska předurčovány k dalšímu zaostávání;
- Ceny výrobních faktorů v zemi nezávisí pouze na relativní nabídce těchto faktorů, v úvahu je třeba vzít také poptávku po nich.

Stolper-Samuelsonův model

Tento model znázorňuje vliv změny ceny finálního statku na ceny výrobních faktorů (Neumann, 2010). Předpokládá, že:

- Růst ceny kapitálově náročné komodity povede k růstu poptávky po kapitálu (zatímco poptávka po práci bude klesat), což bude vést k absolutnímu i relativnímu růstu reálných důchodů vlastníků kapitálu (a zároveň k relativnímu poklesu reálných důchodů vlastníků práce). Zda dojde zároveň i k absolutnímu poklesu reálných mezd, závisí na tom, zda se jedná o zemi zaměřenou na výrobu kapitálově či pracovně náročných výrobků;
- V zemi zaměřené na kapitálově náročné výrobky dojde k dalšímu rozšíření výroby kapitálově náročných výrobků, což patrně povede ke zvýšení vývozu a zlepšení směnných relací. Růst vývozu kapitálově náročného výrobku bude patrně doprovázen růstem dovozu pracovně náročného výrobku, jehož domácí výroba byla omezena;

- V zemi zaměřené na pracovní náročné výrobky povede růst ceny kapitálově náročného výrobku rovněž k omezení výroby pracovní náročných výrobků, a tedy k poklesu vývozu i dovozu (směnné relace se zhorší).

Krugman a Obstfeld (2006) uvádějí, že se řada autorů snažila předpoklady Stolper-Samuelsonovy teorie testovat v mnohých empirických aplikacích. V roce 1953 se o to pokusil např. **Wassily Leontief**, který se snažil potvrdit hypotézu, že USA jako země více kapitálově vybavená, bude vyvážet kapitálově náročné výrobky a dovážet výrobky pracovní náročné. Ke svému překvapení však zjistil, že export USA byl méně kapitálově náročný než import, neboť v něm převládaly výrobky méně kapitálově náročné, zatímco import byl zaměřen na výrobky kapitálově náročné. Výsledek, ke kterému dospěl, je znám v ekonomické teorii mezinárodního obchodu pod pojmem **Leontiefův paradox**.

Neumann (2010) doplňuje, že Leontief se pokoušel vysvětlovat výsledky své práce tím, že USA disponují více produktivním kapitálem na jednoho pracovníka než jiné země, proto jsou výrobky (díky vyšší produktivitě práce vyžadující vyšší kapitálovou vybavenost) kapitálově náročné. Dnešní ekonomové to vysvětlují tím, že vysoká produktivita je způsobena vysokou kvalitací, která vyžaduje vysoké investice, tedy kapitál, což vedlo ke vzniku pojmu lidský kapitál, na jehož základě lze vysvětlit strukturu vývozu USA.

Teorie vyrovnávání cen výrobních faktorů

Tato teorie je dle Neumanna (2010) určitým rozšířením teorie vybavenosti výrobními faktory, neboť předpokládá, že zapojení ekonomiky do mezinárodního obchodu vede ke zvýšení ceny toho faktoru, na který je jeho výroba relativně náročnější a snižuje cenu toho faktoru, na který je tato výroba méně náročná. Po otevření ekonomiky se tedy cena a výnosnost výroby statku s komparativní výhodou zvyšuje, zatímco cena statku náročného na vzácný zdroj klesá, což ve svém důsledku vede k vyrovnávání cen výrobních faktorů mezi zeměmi, které jsou těmito faktory rozdílně vybaveny.

Rybczynského teorie

Van Marrewijk (2007) uvádí, že v neoklasickém modelu dvou statků, dvou produkčních faktorů a konstantních cen finálních statků povede růst nabídky výrobního faktoru k růstu produkce finálního statku, na kterou je využíván tento výrobní faktor relativně intenzivně a k poklesu produkce druhého statku, za předpokladu, že jsou oba statky produkovány v rovnováze.

Teorie alternativních nákladů

Představitelem této teorie je americký neoklasik **Gottfried Haberler**. Základem mezinárodní směny jsou podle této teorie alternativní náklady. Náklady na zboží jsou vyjádřeny množstvím jiného zboží, čímž lze využít aparát hranice produkčních možností (dále jen HPM), která vyjadřuje všechny možné kombinace výroby dvou výrobků při využití zdrojů, jež má určitá země k dispozici. Alternativní náklady jsou fakticky mezní náklady a rostou se specializací výroby, resp. obchodu (Soukup, 2007).

Cena zboží je určena mezními náklady, jež jsou dány poměrem mezi mezním zvýšením výroby jednoho výrobku a vyvolaným snížením výroby jiného zboží. Základem tohoto poměru je přesun výrobních zdrojů z produkce jednoho výrobku do produkce jiného výrobku (Pipek, 1996). Směnný poměr v zemi je dán tečnou ke křivce výrobních možností v daném bodě, vyjadřující určitou výrobní strukturu. Skutečný rozsah výroby závisí na subjektivních preferencích spotřebitelů. Pro znázornění spotřebitelské volby jsou užívány tzv. křivky lhostejnosti či křivky indifferenční.

Indifferenční křivka je grafické znázornění všech možných kombinací dvou druhů zboží, které poskytují spotřebiteli stejnou úroveň uspokojení potřeb. Mezní míra substituce je dána sklonem indifferenční křivky a graficky ji lze vyjádřit jako tečnu k danému bodu na indifferenční křivce. Čím vyšší je indifferenční křivka, tím vyšší je úroveň uspokojení spotřebitele.

1.4 Alternativní teorie mezinárodního obchodu

Alternativní teorie mezinárodního obchodu nejsou z hlediska konzistence závěrů srovnatelné s klasickou teorií komparativních výhod. Alternativní teorie jsou ve výrazném rozporu s teoriemi hlavního proudu a pro své universální přijetí teorie komparativních výhod, nejsou v mnoha publikacích mnohdy uváděny. Jsou postaveny naopak k předpokladu Ricardovy teorie, kde si především všímají praktické využitelnosti pro hospodářskou politiku a neřeší tolik pouze teoretickou stránku věci.

Teorie o podobnosti ve struktuře poptávky

Představitelem tohoto směru je švédský ekonom **S. B. Linder**. Neumann (2010) uvádí, že v souladu s touto teorií bude země vyvážet ty výrobky, pro které má uplatnění na domácím trhu, a to ze tří důvodů:

- Domácí trh umožňuje, aby si výrobce byl vědom možností dosáhnout zisk prostřednictvím daného výrobku;
- Firmy uskutečňují výzkum a vývoj pro uspokojení zřejmých potřeb, kterými je domácí trh;
- I když firma uznává význam zahraničních trhů, je přizpůsobení výrobku neznámému trhu náročné.

Linderovo vysvětlení se netýká zemědělských výrobků a surovin. Podle této teorie budou vyvážené výrobky v podstatě obdobné jako výrobky vyráběné pro domácí trh. Zároveň se budou dovážené výrobky podobat výrobkům vyráběným v dovážející zemi a spotřebitel bude rozhodovat podle ceny. Uvedený názor vede k závěru, který je v rozporu s tradiční teorií, a to, že čím více se budou výrobky překrývat, tím větší jsou možnosti pro mezinárodní obchod. Pochybnosti vyvolala zejména výchozí myšlenka, že výrobce nebude přihlížet k potřebě přizpůsobit se zahraniční poptávce. Linderova teorie však může částečně vysvětlovat výměnu zboží mezi zeměmi s velkým domácím trhem.

Teorie technologické mezery

Tato teorie, kterou formuloval v roce 1961 **V. Posner**, je přímým protikladem Linderových názorů. Podle ní jsou pro vývoz velmi významné inovace. Vývozce vyvíjí nové výrobky, které přinášejí zisk a dávají inovující firmě dočasný monopol, což jí umožňuje výhodnější přístup na zahraniční trhy. Zpočátku roste vývoz, vyšší zisky původního vývozce však vedou k napodobování ze strany jiných, čímž ztrácí původní vývozce komparativní výhodu. Prostřednictvím inovovaného výrobku se pak bude snažit o opětovné získání převahy nad jinými, čímž bude mít po určitou dobu absolutní výhodu, avšak poté mohou jiní výrobci v jiných zemích vyrábět efektivněji. Působením inovací tak dochází k časově omezené technologické mezeře mezi původním výrobcem a všemi ostatními.

Teorie výrobního cyklu

Tato teorie, spojená především se jménem amerického profesora **Raymonda Vernona**, je v podstatě rozšířená, zobecněná a propracovaná teorie technologické mezery.

Vernon konstatoval, že výroba nových výrobků prochází třemi stupni (fázemi):

- **Úvodní stupeň** – korporace mají monopolní výhodu založenou na technické převaze a současně jsou schopny uspokojit zahraniční poptávku vlastním vývozem;
- **Dospívání** – v zahraničí roste poptávka, technické znalosti spojené s výrobou se šíří do zahraničí k potencionálním konkurentům, a původní výrobce tak ztrácí komparativní výhodu spočívající v technické převaze. Pokud si chce výrobce udržet podíl na trhu a zabránit vzniku konkurence, musí vytvořit filiálku nebo podobné podniky v zahraničí;
- **Standardizace** – výroba se stala běžnou a komparativní výhoda se přenáší do ekonomik s relativně méně kvalifikovanou pracovní silou a nižšími mzdami, tzn. především do rozvojových zemí.

Podle Vernonovy teorie získávají rozvojové země relativní výhodu při výrobě výrobků, u nichž se výzkum a vývoj uskutečňuje ve vyspělých zemích. To však také znamená jejich

závislost na ochotě vyspělých zemí jim technické poznatky poskytovat. Vernovův model měl řadu nedostatků. Výrobce ve vyspělých zemích obvykle udržuje monopolistickou pozici za bod zralosti výrobku, zvláště je-li výrobek založen na specifických zkušenostech výrobce, patentech, ochranných známkách apod.

Komparativní pracovní náklady

Teorie formulovaná britským ekonomem **Mac Dougalem**. Jejím výchozím bodem je názor, že konkurenční postavení země určují dva faktory: produktivita práce a úroveň mezd. Společně představují „pracovní náklady“, které ovlivňují náklady na výrobu zboží. Jestliže celkový rozdíl v produktivitě práce je vyšší než celkový rozdíl ve mzdách, země je ve výhodnějším postavení. Kritici této teorie argumentují především tím, že mezinárodní obchod je kromě práce ovlivňován celou řadou dalších činitelů.

Výnosy z rozsahu

Klasické i neoklasické teorie jsou dle Neumanna (2010) postaveny na předpokladu konstantních výnosů z rozsahu. Ve skutečnosti se ale častěji můžeme setkat s rostoucími výnosy z rozsahu, kdy např. zdvojnásobení počtu vstupů vede k více než dvojnásobnému výstupu, což znamená úsporu jednotkových nákladů. Soukup (2007) dodává, že rostoucí výnosy z rozsahu mohou mít významný vliv na fungování mezinárodního obchodu, neboť přispívají ke zvýšené konkurenceschopnosti velkých firem. Ty využívají velkovýroby k úsporám prostřednictvím specializace ve strojích a zařízeních, technologii, v pracovních silách, slevami od subdodavatelů, od nichž nakupují velká množství výrobků. Základem je představa, že velký domácí trh umožňuje vývoz výrobků, které se vyrábějí levněji. Pro firmy z rozvojových zemí pak může být téměř nemožné vstoupit na světový trh, kde operují velké nadnárodní firmy, které realizují významné úspory z rozsahu (Neumann, 2010).

Teorie periferní ekonomiky

Brzy po válce vystoupil s touto teorií argentinský ekonom **Raúl Prebisch(1901 – 1986)**. Rozvojové země označil za „periferie“ a vyspělé země za „centra“. Konstatoval, že na

vývozech periferie se z velké části podílí výrobky s nízkou přidanou hodnotou a zároveň velkou část vývozu centra tvoří výrobky s vysokým stupněm přidané hodnoty. Důchodová pružnost poptávky po výrobcích s vysokou přidanou hodnotou je vyšší než důchodová pružnost poptávky po výrobcích s nízkou přidanou hodnotou, což vede ke zhoršování směnných relací z pohledu periferie (Neumann, 2010). Prebisch jako první nastolil požadavek industrializace rozvojových zemí, a postavil se tak proti pojetí klasické i neoklasické teorie, podle níž mají hrát rozvojové země úlohu pouhého dodavatele surovin a potravin pro vyspělé země. Teoretické zdůvodnění nutnosti ochranných opatření rozvojových zemí vyplývá ze zkušenosti těchto zemí z aplikace volného obchodu, která vedla k narůstání rozdílu mezi nimi a průmyslově vyspělými zeměmi (Pipek, 1996).

Teorie dětských odvětví

Tuto teorii formuloval na přelomu 18. a 19. století německý ekonom **Friedrich List** jako reakci na klasickou školu mezinárodního obchodu (Soukup, 2007). Dospěl k závěru, že země by se měla plně otevřít působení zahraniční konkurence až v okamžiku, kdy se její průmysl stane dospělým (neboli konkurenceschopným). Podle Lista (Neumann, 2010) je téměř nemožné, aby zaostalá země vybudovala domácí průmysl, aniž by tento průmysl nebyl dostatečně chráněn před konkurencí z vyspělých zemí. Zaostalým zemím proto doporučuje dočasně chránit domácí průmysl až do okamžiku dosažení konkurenceschopnosti na světovém trhu.

I přesto, že logika Listovy teorie je v podstatě těžko zpochybnitelná, její praktická využitelnost je diskutabilní, a to především z následujících důvodů:

- Je těžké rozhodnout, jaké odvětví (a po jakou dobu) má být domácí vládou chráněno;
- Vláda zpravidla nemá dostatek informací ke kvalifikovanému rozhodnutí;
- Ochranná opatření zpravidla vyvolávají odvetná opatření ze strany postižených států;
- Protekcionismus vede k růstu domácích cen, a tedy k nižším reálným příjmům většiny obyvatel pracujících mimo protěžované odvětví;

- Přestože List uvádí, že ochranná opatření musí být pouze dočasného charakteru, jejich odstraňování je v praxi zpravidla velmi komplikované.

List zdůrazňuje, že obchodní politika musí být podřízena zájmům rozvoje národního hospodářství jednotlivých zemí (Pipek, 1996). Manažeři a vlastníci protěžovaných firem často v souladu se sledováním jejich vlastních zájmů, věnují značné úsilí přesvědčování ministrů o nutnosti prodloužení platnosti ochranných opatření a nikoliv zvyšování konkurenceschopnosti jimi řízených firem. „Dětská odvětví“ se tak dle Neumanna (2010) sama brání vlastnímu dospívání. Důsledky této situace pak nese spotřebitel, který je nucen kupovat drahé (a mnohdy i nekvalitní) domácí výrobky místo levných a kvalitních výrobků ze zahraničí.

Teorie zbídačujícího růstu

U zrodu této teorie stál indický ekonom **Jagdish Bhagwati**, který si všiml opačné reakce firem v rozvojových zemích na změnu světové ceny oproti racionálnímu chování v souladu s neoklasickou teorií. Jak uvádějí Bhagwati a Srinivasan (1980), firmy v rozvojových zemích na snížení světové ceny reagují zvýšením objemu výroby (a vývozu), aby kompenzovali snížení svých příjmů. Tlak na zvýšení objemu výroby (a vývozu) pak vede k dalšímu snížení světové ceny. Fyzický objem domácí výroby a vývozu tedy roste, zatímco jeho hodnota vyjádřená v peněžních jednotkách zůstává neměnná (nebo dokonce klesá). Díky tomuto začarovanému kruhu dochází k výraznému zhoršení směnných relací pro rozvojové země, a zdejší lidé musí dle Neumanna (2010) vynaložit stále více práce, aby si uchovali své dosavadní příjmy.

1.5 Standardní model obchodu

Standardní model obchodu spočívá dle Soukupa (2007) v syntéze několika modelů mezinárodního obchodu. Jedná se o univerzální model, který umožňuje řešit reálné problémy. Krugman a Obstfeld (2006) uvádějí čtyři základní vztahy, na kterých je model založen:

- Vztah mezi hranicí výrobních možností a křivkou relativní nabídky;
- Vztah mezi relativní cenou a relativní poptávkou;
- Světová rovnováha je určena pomocí světové relativní nabídky a světové relativní poptávky;
- Efekt reálných směnných relací na národní bohatství.

2. Teorie vnější ekonomické rovnováhy

Vnější ekonomická rovnováha může být chápána jako stav zahraničně obchodních vztahů domácí ekonomiky se zahraničím, který nevyvíjí přímý tlak na měnový kurz a vnější zadluženost daného státu.

Pro posouzení vnější ekonomické rovnováhy země nalezneme mnoho ukazatelů a jejich interpretací. Nejdůležitějším a nejpoužívanějším indikátorem je vývoj platební bilance, o vnější rovnováze vypovídá rovněž statistika zahraniční zadluženosti či vývoj měnového kurzu. Pro detailnější rozbor se používá řada dalších ukazatelů, často s přímou vazbou na jednotlivé složky platební bilance či strukturu zahraničního dluhu.

2.1 Platební bilance

„Platební bilance charakterizuje vnější ekonomickou rovnováhu země. Jedná se o statistický záznam ekonomických transakcí subjektů dané země (rezidentů) s ekonomickými subjekty ze zbytku světa (nerezidenty) za určité období“ (Neumann a kol., 2010, str. 94).

Zmíněná definice výše, obsahuje několik obecných pojmů, které je třeba dále upřesnit. Obecné manuály pro sestavení platební bilance připravuje a vyvíjí od roku 1948 Mezinárodní měnový fond (dále jen MMF). Jedná se o systematický záznam ekonomických transakcí uskutečněných mezi domácí a zahraniční ekonomikou za určité období.

Ekonomické transakce jsou určité činnosti, které se uskutečňují mezi jednotlivými státy. Dělí se na dva druhy, reálné a finanční. Reálné se týkají statku a služeb vytvořených v daném státu, které se exportují do zahraničí za účelem prodeje. Finanční jsou ty, které se v zahraničí nakoupí a v podobě kapitálu se transferují přes hranice, kde se za ně pořídí nové statky či služby. Týká se finančních aktiv.

Rezidenti jsou ti, kteří mají v určité zemi svůj zájem. Patří sem například obyvatelé, kteří zde dlouhodobě žijí (déle než jeden rok), dále to jsou obchodní společnosti mající zde vlastní sídlo, vláda a další. Tito jsou nejpodstatnější.

Nerezidenti jsou fyzické osoby, které nemají trvalý ani přechodný pobyt v dané zemi. Dále pak právnické osoby, které mají sídlo mimo území dané země. Mezi těmito subjekty pak probíhají právě tyto ekonomické transakce, kde se určitým sledovaným obdobím bere rok, měsíc či delší interval.

Struktura platební bilance

Základní struktura platební bilance vychází z **Příručky k sestavování platební bilance MMF** (5. vydání, 1993). Obecně platí, že se pracuje se strukturou horizontální či vertikální.

Horizontální strukturu platební bilance tvoří pět položek. Jimiž jsou běžný účet, kapitálový účet, finanční účet, saldo chyb a opomenutí a změna devizových rezerv.

Běžný účet platební bilance se člení na čtyři dílčí složky. Obchodní bilance neboli bilance vyváženého a dováženého zboží, patří mezi nejvýznamnější položku běžného účtu. Zachycuje pozici národní ekonomiky v rámci zahraničního obchodu. Ten je monitorován jak z hlediska celkového, tak například z hlediska územní a zbožové struktury. Dále zahrnuje transakce spojené s mezinárodním obchodem a službami, které jsou ze své podstaty rozděleny do tří hlavních skupin - doprava, cestovní ruch a další služby obsažené v bilanci služeb.

Dohromady bilance zboží a služeb tvoří tzv. výkonovou bilanci země. Bilance výnosů je třetí částí běžného účtu platební bilance zachycující důchody z výrobních faktorů ve vlastnictví domácí země, jež jsou zapojeny v zahraničí, a důchody z výrobních faktorů ve vlastnictví zahraničních subjektů, jež jsou zapojeny v domácí ekonomice, tj. mzdy, zisky, dividendy, úroky. Strukturu bilance výnosů znázorňuje následující tabulka č. 1.

Tab. 1: *Bilance výnosů - struktura*

Výnosy	Náklady
Příjmy z práce v zahraničí	Náklady na práci cizinců v ČR
Výnosy z investic	Výnosy z investic
Přímé investice	Přímé investice
Dividendy	Dividendy
zisky reinvestované v zahraničí	zisky reinvestované v ČR
Úroky	Úroky
Portfoliové investice	Portfoliové investice
Dividendy	Dividendy
Úroky	Úroky
Ostatní investice	Ostatní investice
Úroky	Úroky
výnosy z rezerv ČNB	

Zdroj: ČNB, vlastní zpracování

Bilance výnosů obsahuje rovněž údaj, díky kterému může při hodnocení vnější rovnováhy ekonomiky docházet ke značnému zkreslení tím je reinvestovaný zisk. Příčina je zpětná vazba mezi finančním a běžným účtem. S růstem přímých investic se začal zvyšovat i význam objemu reinvestovaných zisků představující položku nerozděleného zisku firmy se zahraniční účastí, který nebyl vyplacen ve formě dividend, ale reinvestován v hostitelské zemi.

Podle metodiky platební bilance se reinvestovaný zisk projeví jako kreditní složka finančního účtu, ale současně i jako debetní položka v bilanci výnosů na běžném účtu. Tím dochází k růstu deficitu na běžném účtu a zároveň přebytek účtu finančního. Zdroje, nicméně, neopouští zemi a nevzniká tak tlak na vnější rovnováhu. Z tohoto hlediska zdá se být výše deficitu běžného účtu poněkud klamná (Mandel, 2003).

Platební bilance běžných převodů je poslední částí běžného účtu, představující jednostranné převody, jež nebudou mít do budoucna za následek v podobě závazku nebo pohledávky ve vztahu k zahraničí. Jedná se o zahraniční převody. Tyto převody mohou být soukromé nebo veřejné. Patří mezi dary, slevy nebo současnou mezinárodní spolupráci mezi vládami. Bilance běžného účtu se rovná součtu bilancí jednotlivých složek.

Kapitálový účet platební bilance zachycuje pohyby mezinárodních aktiv jiných než na finančním účtu. Zde jsou zaznamenávány aktiva vznikající netržními aktivitami (související např. s migrací obyvatelstva) nebo reprezentující nákup a prodej nevýrobních, nefinančních hmotných aktiv (např. půda či pozemky pro zastupitelské úřady) a nehmotných aktiv, jako jsou autorská práva a obchodní značky (Neumann, 2009).

Finanční účet obsahuje veškeré přeshraniční investiční platby. Jde o transakce spojené se vznikem, zánikem a změnou držby finančních aktiv a závazků vlády, bankovní a podnikové sféry a ostatních subjektů ve vztahu k zahraničí. V rámci finančního účtu jsou zahrnuty čtyři hlavní body - přímé zahraniční investice, portfoliové investice, finanční deriváty a další investice.

Přímé zahraniční investice představují trvalý zájem investora na majetku podniku v jiné zemi. Zachycují jak zahraniční přímé investice v domácí ekonomice, tak přímé domácí investice v zahraničí. Jedná se o takové investice, které zakládají určitou míru kontroly a řízení podniku. V České republice se mezi přímé investice řadí, investice s minimálním deseti procentním podílem investora na základním kapitálu společnosti. Kromě tohoto podílu se do přímých investic zahrnuje též reinvestovaný zisk a ostatní kapitál (Neumann, 2010). Portfoliové investice zaznamenávají investice do majetkových a dluhových cenných papírů. Pokud podíl na majetku nepřesahuje 10 %, jedná se o portfoliovou investici, jinak by šlo o přímou investici. Finanční derivát je finanční nástroj, jehož hodnota je odvozena z hodnoty tzv. podkladového aktiva. Mezi základní typy finančních derivátů patří futures, opce a swapy. Ostatní investice zahrnují především přijímání a poskytování úvěrů. Na tomto účtu se evidují i vklady, spolu s dalšími pohledávkami a závazky. Ostatní investice se dělí z hlediska časového na dlouhodobé a krátkodobé a dle subjektů (centrální banka, obchodní banky, vláda, ostatní sektory). (Neumann, 2010)

Do položky saldo chyb, opomenutí a kurzové rozdíly, se zaznamenávají veškeré metodické a statistické nedokonalosti při sběru dat.

Salda jednotlivých účtů platební bilance by se měla kompenzovat navzájem. Bráno pro účetní účely, je celkový deficit bilance pokaždé nulový. K dosažení takového stavu slouží několik možností řešení. Jedním z nich je změna devizových rezerv, která je ve výkazu platební bilance uváděna jako samostatná položka. Změna devizových rezerv se může změnit v příjmech, neboť devizové rezervy jsou investovány do bezpečných aktiv, například vládních dluhopisů a státních pokladničních poukázek. Zvýšení nebo snížení zásob může být také důsledkem zásahu centrální banky na devizovém trhu, a může tak hlavně v pevném režimu směnného kurzu ovlivňovat směnný kurz a zajištění cenové stability v zemi. ČNB používá systém, jehož hlavním nástrojem je úroková sazba dvoutýdenní repo operace, spíše než měnový kurz.

Tab. 2: Horizontální struktura platební bilance

Běžný účet
Obchodní bilance
Bilance služeb
Bilance výnosů
Běžné převody
Kapitálový účet
Finanční účet
Přímé investice
Portfoliové investice
Finanční deriváty
Ostatní investice
Saldo chyb a opomenutí, kurzové rozdíly
Změna devizových rezerv

Zdroj: ČNB, vlastní zpracování

Jak uvádí Spěvák (2007, str.456), pro platební bilanci platí rovnice:

$$\mathbf{CAB = NKA + R} \quad (1)$$

CAB... bilance běžného účtu

NKA... saldo kapitálového a finančního účtu

R ... změna rezervních aktiv

Ve výkazu platební bilance je dodržen princip duality, kde je každá transakce zaznamenána dvakrát - jednou jako úvěr, pak jako debetní operace. Hlavním kritériem pro posouzení činnosti je, zda se zvyšuje nebo snižuje přísun deviz v ekonomice. Tyto skutečnosti se vztahují ke struktuře platební bilance ve vertikální formě.

Tab. 3: Vertikální struktura platební bilance

Kredit (+) = nabídka deviz	Debet (-) = poptávka po devizách
export zboží	import zboží
export služeb	import služeb
import výnosů (důchodů)	export výnosů (důchodů)
import transferů	export transferů
import kapitálu (investic)	export kapitálu (investic)
snížení devizových rezerv	zvýšení devizových rezerv

Zdroj: ČNB (2010), vlastní zpracování

Salda platební bilance

Platební bilance je hlavním statistickým výkazem, který porovnává tuzemskou ekonomiku vůči té zahraniční. Pro přesnější posouzení je důležité vybrat vhodné ukazatele - odpovídající saldo platební bilance.

Celkovou platební bilanci můžeme rozdělit na jednotlivá kumulativní salda, která rozdělují výkaz na položky formující (položky nad čarou) a položky financující dané saldo platební bilance (položky pod čarou), (Mandel, 2003).

Saldo hodnotící vývoj zahraničního obchodu země se nazývá saldo **obchodní bilance**, jež definuje rozdíl mezi dovozem a vývozem zboží.

Větší důraz bývá kladen na saldo **výkonové bilance**, které představuje součet salda obchodní bilance a salda bilance služeb. Saldo výkonové bilance je označováno jako čistý export.

Jestliže k výkonové bilanci přičteme saldo důchodů (výnosů) a saldo běžných transferů, získáme tak saldo **běžného účtu**. Většina ekonomů se přiklání právě k tomuto saldu, jež považují za ideální pro analýzu devizové rovnováhy platební bilance. Důvodem je přímý odkaz na zahraniční zadluženost a mezinárodní investiční pozici země.

Saldo základní bilance se skládá z běžného účtu platební bilance a kromě toho navíc také z kapitálového účtu a přímých zahraničních investic. Účelem této rovnováhy je mít tolik různorodé formy přílivu kapitálu, kterými se může financovat jakýkoli dlouhodobý deficit běžného účtu.

Saldo maximální likvidity oproti saldu základní bilance navíc ještě obsahuje složku krátkodobého kapitálu. Podle definice maximální likvidity je tedy zřejmé, že je převrácenou hodnotou změn devizových rezerv. Vhodnost celého salda vzhledem k hodnocení vnější rovnováhy narušuje položka krátkodobého dluhového kapitálu, který se jeví jako velmi nestabilní zdroj financování deficitu běžného účtu a může znamenat budoucí problémy s likviditou v cizí měně. Nulové saldo se i přes toto všechno používá u mnoha ekonomických modelů (např. Model IS-LM-BP), (Mandel, 2008).

2.2 Ukazatele vnější rovnováhy

Pro posouzení vnější ekonomické rovnováhy země lze využít nejrůznějších ukazatelů. Pokud mluvíme o nerovnováze platební bilance, máme tím na mysli její jednotlivé části. Nejpoužívanější salda jsou odvozena od základních komponent platební bilance, tedy saldo běžného účtu a saldo finančního a kapitálového účtu. Dále známe saldo výkonové bilance, které je součtem salda obchodní bilance a salda bilance služeb. Důležitým zdrojem analýzy vnější rovnováhy je rovněž statistika zahraniční zadluženosti a investiční pozice.

Obchodní bilance

Saldo obchodní bilance definuje rozdíl mezi vývozem a dovozem zboží. Jedná se o základní ukazatel vývoje zahraničního obchodu země. Pozornost se kromě celkového výsledku bilance věnuje především její struktuře. Struktura obchodní bilance je ukazatelem rozvoje domácí ekonomiky, neboť se předpokládá, že rozvinutější hospodářství má vyšší podíl práce z přidané hodnoty. Má větší export průmyslového zboží a investičního kapitálu, a méně surovin a zemědělských produktů. Obchodní bilance je ovlivňována úrovní měnového kurzu, změnou cenových hladin v domácí ekonomice a zahraničí, změnou produkce v zahraničí, preferencemi spotřebitelů, ochrannými opatřeními.

Nominální měnový kurz

Nominální měnový kurz vyplývá ze zákona jediné ceny, stejné zboží musí být prodáváno například v České republice za stejnou cenu jako v Německu, pokud je vyjádřeno ve stejné měně, za předpokladu neexistenci dopravních nákladů a ostatních překážek mezinárodního obchodu.

Zhodnocení kurzu se nazývá apreciace, zlevňuje zahraniční zboží dovážené do země, čímž zvýhodňuje dovozce. V opačném případě znehodnocení měny se nazývá depreciace, zlevňuje domácí zboží vyvážené na zahraniční trhy, zvýhodňuje dovozce.

Výhodu mají země, jež si zachovaly svou vlastní měnu s plovoucím měnovým kurzem, jelikož konvergence cenových hladin může nejen probíhat přes vyšší inflaci, ale má také k

výběru dvě cesty a to inflační diferenciál (vůči Evropské unii nebo průměru eurozóny) a druhý, mnohem pohodlnější způsob, jako je nominální apreciacie měny (vůči euru). Spolu pak tyto dvě cesty tvoří takzvané reálné zhodnocování měny. Předem bylo jasné, že po vstupu do Evropského mechanismu směnných kurzů II, bude fixní kurz zafixován a sbližování cenových hladin by již nemohla být uskutečněna skrze nominální apreciaci koruny, ale bude prováděna prostřednictvím nebezpečně vysokých inflačních diferenciálů. Někteří ekonomové popírali nebezpečí vyšší inflace nebo v případně vyšších inflačních diferenciálů to nepovažovali za vážný problém. Jiní se však domnívali, že blížící se velký inflační diferenciál s průměrem eurozóny, by v případě našeho brzkého vstupu byl problém nejen pro nás, ale i pro eurozónu samotnou. Tento odhad se později ukázal téměř prorockým v období vypuknutí krize eurozóny, ve kterém se projeví jako hlavní důvody právě velké inflační rozdíly mezi jednotlivými členskými zeměmi.

V těchto případech k tomuto efektu dochází samovolně a to působením tržních sil poptávky a nabídky. Jestliže musí zasáhnout ČNB, pak se hovoří o revalvací (zhodnocení) a devalvací (znehodnocení), k tomu dochází u volně nesměnitelných měn a měn s fixním měnovým kurzem.

Změna cenových hladin v domácí ekonomice a v zahraničí

Roste-li cenová hladina v domácí ekonomice rychleji než v zahraničí, domácí produkt se stává relativně dražší a tím dochází k růstu dovozu a poklesu vývozu. A naopak roste-li cenová hladina v domácí ekonomice pomaleji než v zahraničí, produkt se stává relativně levnější a tím dochází k poklesu dovozu a růstu vývozu.

Změna produkce v zahraničí

Pokud v zemi, která je obchodním partnerem domácí země, vzroste produkt, část tohoto zvýšení půjde právě na statky a služby z domácí ekonomiky, roste vývoz domácí země. Při poklesu produkce v zahraničí tomu bude obráceně, vývoz domácí ekonomiky bude klesat.

Obchodní bilance získává na významu v zemích, kde právě tato položka tvoří zásadní část celého běžného účtu. Takovým případem je i Česká republika.

Výkonová bilance

Větší důraz je kladen na bilanci výkonovou či jinak řečeno bilanci celkového zahraničního obchodu se zbožím a službami. Výkonová bilance známá jako čistý vývoz, má vliv na hrubý domácí produkt a to především v případě malé otevřené ekonomiky. Provázanost hrubého domácího produktu a výkonové bilance je zřejmá, neboť vyšší hrubý domácí produkt snižuje bilanci výkonovou a v opačném případě nižší bilance výkonová snižuje hodnotu produktu. Právě na tomto principu je založen kupříkladu vyrovnávací důchodový mechanismus. Na tomto základě bývá vnější ekonomická rovnováha považována za situaci, kdy struktura finančních toků mezi domácí i zahraniční ekonomikou nebude do budoucna vyvíjet tlak na změny měnového kurzu, důchodu, cen, nabídky peněz a úrokových sazeb (Mandel, 2008).

Skutečné saldo logicky ovlivňují faktory, které ovlivňují obchod se zbožím a službami, zejména vývoj směnných relací, domácí i zahraniční ekonomiky a dalších mikro- i makroekonomické faktory.

Saldo výkonové bilance může být kompenzováno třemi způsoby: skrze trh, profinancováním nebo potlačením. Zdrojem financování je možnost využití devizových rezerv centrální banky, vládních úvěrů, ekonomické pomoci a přílivu soukromého kapitálu. K potlačení deficitní bilance může dojít zavedením různých tarifních i netarifních opatření. Tržní vyrovnání je jediným stabilním řešením v případě omezené dostupnosti nebo nevhodnosti použití ostatních mechanismů.

Bilance běžného účtu

Rozhodujícím faktorem skutečné bilance zahraničního obchodu je obvykle považována bilance běžného účtu. Jakýkoliv deficit běžného účtu, musí být kompenzován přílivem kapitálu, pokud nedojde ke změně devizových rezerv. Je však třeba poznamenat, že nerovnováha nastává i v případě přebytku běžného účtu. Deficit běžného účtu lze charakterizovat tak, že čeští obyvatelé dostávají ze zahraničí vyšší hodnoty (zboží, služby, důchody, převody), než nerezidenty české ekonomiky. Deficit běžného účtu může představovat růst zahraničních závazků (dluh), pokles zahraničního dluhu nebo akumulace

aktiv v držení zahraničních subjektů v domácí ekonomice. Běžný účet platební bilance je v přímém vztahu k mezinárodnímu ukazateli investiční pozice země. Přebytek nebo schodek běžného účtu musí být vypořádán v ostatních účtech (kapitálový, finanční) nebo změnou v devizových rezervách (Plchová, 2005).

Hlavní makroekonomickou příčinou deficitu běžného účtu platební bilance je rozdíl mezi domácími úsporami a investicemi. Přebytek domácích investic nad úsporami, musí být vykryt zahraničními úsporami. Dle Spěváčka (2007, str.470) platí rovnice:

$$CAB = S_P - I_P + (S_G - I_G) \quad (2)$$

S...úspory (G – vládní, P – soukromý sektor)

I...investice (G – vládní, P – soukromý sektor)

CAB...saldo běžných transakcí rezidentů s nerezidenty

Druhý vztah přináší otázku vztahu mezi vnitřní a vnější rovnováhou v zemi, kde rozdíl mezi úsporami a spotřebou (zde reprezentovány investice) představuje saldo veřejných rozpočtů. Schodek je kryta úvěrem ze soukromého sektoru nebo v zahraničí.

Faktory ovlivňující vývoj běžného účtu jsou primárně kurz, hospodářské cykly, ekonomická struktura, právní předpisy a opatření na ochranu trhu.

Očištěný běžný účet je vztah, kdy je odečten vliv přímých zahraničních investic od běžného účtu. Základním ukazatelem vnější rovnováhy je podíl deficitu běžného účtu k hrubému domácímu produktu (dále jen HDP) v běžných cenách (Spěváček, 2007). Obecně uznávaný kritický práh je 5 % podílu HDP.

Saldo základní bilance

Nedluhové financování deficitu běžného účtu je typické zejména u transformujících se ekonomik střední a východní Evropy. Transformace těchto ekonomik je spojena především s přílivem přímých zahraničních investic. Dlouhodobé účinky přímých investic do běžného

úctu platební bilance jsou jak pozitivní (zvýšení vývozu a snížení dovozu hotových výrobků) tak i negativní (zvýšení dovozu výrobních vstupů a služeb, zvyšování příjmů z vývozu). Zejména růst schodku bilance výnosů pro země s vyšším přílivem kapitálu ze zahraničí, se stává hlavním problémem rovnováhy běžného účtu (Mandel, 2008). Důvodem je životní cyklus přímých investic, během něhož se rozložení investic přestěhuje z reinvestice zaměřených na zvýšení výkonnosti podniku pro budoucí výplaty dividend. Růst dividend a reinvestovaného zisku, které, i když zůstávají v domácí ekonomice, přetěžuje saldo běžného účtu.

Saldo maximální likvidity

Hlavní význam rovnováhy maximální likvidity spočívá v analýze dopadu deficitu na vnitřní měnovou rovnováhu - existuje přímá souvislost mezi výsledkem komplexního salda a změnou nabídky peněz, konkrétně měnové báze v důsledku intervence centrální banky. V případě aktivního salda maximální likvidity, kdy centrální banka nakupuje cizí měnu za měnu domácí, zvyšuje se nabídka peněz, u pasivního salda je tomu naopak (Plchová, 2005). Saldo maximální likvidity je tedy spojeno se změnou devizových rezerv národní banky. V rámci ukazatelů a vnější rovnovážné úrovně devizových rezerv lze sledovat schopnost sledovat krytí dovozu devizovými rezervami. Devizové rezervy národní banky by měly vykryt alespoň tříměsíční hodnotu dovozu (Spěváček, 2007).

Zahraniční zadluženost

Důležitým ukazatelem vnější stability je ukazatel zahraničního dluhu, který představuje hromadění přílivu cizího kapitálu do ekonomiky. Jednoduše řečeno, je to o všech zahraničních závazcích země. Nezahrnují se zde přímé investice, nebo majetkové cenné papíry (Neumann, 2010). Zahraniční dluh je stavovou veličinou, která se měří k určitému datu.

Zahraniční dluh je brán v poměru k HDP, kdy kritická hranice je 40 %. Dalším důležitým ukazatelem je struktura dluhu časového charakteru, kdy je dluh rozdělený na krátkodobý a dlouhodobý (dlouhodobé závazky představují závazky se splatností delší než jeden rok).

Krátkodobý dluh je nestabilní zdroj financování, a je považován za riskantní. Pro kritickou hodnotu se považuje poměr krátkodobého dluhu na celkových 40 %.

Používá se také statistiky zahraničního dluhu na roční objem vývozu, který vyjadřuje schopnost splácet dluh vývozem zboží a služeb.

Výše zahraničního dluhu upravují tzv. dluhové služby jistiny a úroku ve střednědobém a dlouhodobém dluhu. Pro hodnocení výše dluhové služby je používáno srovnání vzhledem k hodnotě ročního vývozu nebo vytvořenému HDP. Mezinárodně uznávané limity jsou mezní hodnoty ukazatele do 5 % HDP a 25 % vývozu.

Investiční pozice

Dalším ukazatelem je investiční pozice země, která představuje celkovou rovnováhu mezi aktivy a závazky vůči zahraničí. Na rozdíl od zahraničního dluhu jsou součástí mezinárodní investiční pozice a přímých a portfoliových investic, stejně jako devizové pozice rezervy (Spěváček, 2007). Investiční zrcadlo odráží vývoj zahraničního dluhu. S růstem zadlužení dochází obecně ke klesající tendenci investiční pozice.

Nerovnováha obchodní bilance

V případě obchodní bilance, jež představuje saldo dovozu a vývozu může dojít k jejímu přebytku či schodku. Stát, který se bude snažit o znovu nastavení rovnováhy, se může řídit politikou měnících výdajů tím, že zavede opatření snižující výdaje (snížení nabídky peněz, zvýšení daní) či opatření zvyšující výdaje (zvýšení nabídky peněz a snížení daní). Tato politika vede ke změně celkových výdajů, obchodní bilance je nepřímo úměrná národnímu produktu. Na druhou stranu je možnost realizace opatření, která znamenají posun funkce vývozu, čímž se mění podíl výdajů připadajících na domácí výdaje a na čistý export. Patří sem devalvace, revalvace, změna domácí cenové hladiny, cla či kvóty. Pro dosažení cílů jak vnitřní, tak vnější rovnováhy je potřeba kombinovat tyto dvě politiky.

Pokud nastane situace deficitu obchodní bilance, znamená to, že národní produkt je menší než součet spotřeby, hrubých investic a veřejných výdajů. K odstranění deficitu této

nerovnováhy je potřeba aby se domácí produkt vůči agregátní poptávce zvýšil. Má-li vzrůst čistý vývoz, je potřeba snížit agregátní poptávku, k čemuž poslouží politika měnících výdajů. V případě konfliktu obchodního deficitu s recesní mezerou, je zapotřebí využít politiky přesunující výdaje, a to směrem od zahraničního zboží ke zboží domácímu. Pokud dojde k případu s přebytkem obchodní bilance, politika zvyšujících výdajů povede k naplnění obou cílů. V situaci s výskytem inflační mezery je řešením politika výdaje přesunující, a to od domácího zboží k tomu zahraničnímu. Inflační mezera se sníží a s ní i přebytek obchodní bilance.

Vývoj v ČR

Česká ekonomika v posledních letech prožívá komplexní vývoj ovlivněný nepříznivým vývojem světové ekonomiky a domácích faktorů. Roky 2005-2007, kdy hospodářský růst dosáhl ročního průměru 6,5 %, byl pro Českou republiku po ekonomické stránce nejlepším obdobím. V následujících letech se výkonnost české ekonomiky prudce zhoršila a v posledním čtvrtletí roku 2008 se pak zdejší ekonomika dostala do recese, která nadále trvala i v prvním pololetí roku 2009. Recese byla způsobena hlavně vnějšími faktory. Značný pokles zahraniční poptávky a s tím související pokles českého vývozu, což vedlo k silnému poklesu průmyslové výroby. Negativní aspekty krize byly nejen pokles HDP, ale rostoucí nezaměstnanost, pokles úvěrové aktivity bank v silném nárůstu vládního deficitu a dluhu a těžkého propadu investiční aktivity. V roce 2010 a 2011 došlo k oživení ekonomické aktivity a meziroční tempo růstu HDP se vrátilo do kladných hodnot. V roce 2010 vzrostl HDP o 2,5% a v roce 2011 o 1,9% . V roce 2011 se výrazně snížila dynamika růstu o 3% v prvním čtvrtletí na 0,9% ve čtvrtém kvartálu. V roce 2012 přišla pak nová recese a pokles HDP se ještě více v průběhu roku prohloubil. Tato recese byla menší než ta z roku 2009, avšak rok a půl dlouhá. HDP kleslo o 1,2% a v roce 2013 stále pokračovala. Zatímco recese v roce 2009 byla vyvolána vnějšími faktory, v roce 2012 převážil vliv domácích faktorů a tím výrazné snížení domácí poptávky. Kdyby nebylo pozitivního vlivu zahraničního obchodu, HDP by klesal výrazně více. Takováto dlouhá recese má mnoho negativních dopadů. Zhoršuje situaci na trhu práce (rostoucí nezaměstnanost, klesající reálné mzdy, strach z budoucnosti), dochází ke klesající životní úrovni a rostoucímu sociálnímu napětí. V letech 2001-2007 se česká ekonomika úspěšně přblížila průměrné

úrovni příjmů na jednoho obyvatele v zemích EU. Nárůst HDP České republiky na obyvatele v paritě kupní síly byl ze 71 % v roce 2000 na 83 % v roce 2007. V roce 2011 se pak HDP v paritě kupní síly zastavilo na 80 % průměru EU a Česká republika se ocitla na 18. místě v žebříčku zemí evropského společenství.

Vývoj zahraničního obchodu v posledních letech významně pozitivně ovlivnil míru makroekonomické nerovnováhy České republiky. Celkové saldo zboží a služeb začalo od roku 2005 být v přebytku a zahraniční obchod pozitivně ovlivnil vnější ekonomickou rovnováhu a bilanci běžného účtu. Tato změna byla výsledkem velkého přílivu přímých zahraničních investic a exportní expanze podniků do České republiky. Ta se tak přiřadila do skupiny takových zemí, jakými jsou například Dánsko, Rakousko, Švédsko či Německo, jež mají dlouhodobě přebytek obchodní bilance. Vysoký přebytek obchodní bilance v roce 2011 a 2012 byl způsoben především podstatným snížením míry dovozu.

3. Devalvace, běžný účet a úroveň důchodu

Jak již bylo zmíněno v předešlé kapitole, pojem devalvace ve své podstatě znamená oslabení měny domácí vůči měnám zahraničním v systému fixních kurzů. V případě systému plovoucích směnných kurzů nejde o devalvaci, ale o takzvanou depreciaci neboli růst kurzu zahraniční měny. Cena exportního zboží se zlevňuje a naopak se zdražuje zboží dovážené. Devalvace (depreciace) domácí měny vede ke zlevnění domácího zboží proti zahraničnímu, růstu vývozů a k poklesu dovozu což vede ke zlepšení platební bilance a růst domácího důchodu. Je potřeba se zamyslet zda devalvace (depreciace) pokaždé zapříčiní zvýšení rovnovážné úrovně produkce a zlepšení platební bilance nebo tento efekt může být z určitých důvodů utlumen.

Nutnými podmínkami růstu domácího důchodu jsou

- Splnění Marshall-Lernerovy podmínky $\rightarrow (\text{devalvace} - \uparrow NX - \uparrow Y_D)$
- Převaha pozitivního efektu plynoucího ze splnění Marshall-Lernerovy podmínky nad negativním efektem reálných směnných relací $(T/T) \rightarrow (\text{devalvace} - \downarrow T/T - \downarrow Y_D)$

3.1 Marshall-Lernerovy podmínky

Po první světové válce kdy se světová ekonomika pomalu zotavovala, Spojené státy čelily rostoucímu schodku běžného účtu, který byl tažen poválečnou americkou konjunkturou.(Jan Louda, 2001). S novou převratnou teorií, přišli osmdesátiletý ekonom Alfred Marshall a jeho dvacetiletý ruský žák Abba Lerner, která by měla za určitých podmínek zbavit Spojené státy deficitu obchodní bilance. Po půl roce usilovné práce vydali doporučení, aby Spojené státy provedly rapidní devalvaci dolaru. Dokument o šesti stích stranách se nazýval "Obecný teoretický model vlivu nominálních veličin v mezinárodním obchodě vyspělých ekonomik na vyrovnaní střednědobých výkyvů v systémech účtů zahraničního obchodu ". Pod tíhou důkazů americká vláda dala za pravdu druhé straně a na její příkaz centrální banka, provedla koncem roku 1922 drastickou devalvaci. Roku 1923

Federální statistický úřad publikoval první hospodářské výsledky, které byly hrozné. Běžný účet se razantně zhoršoval a ve Spojených státech se proti Marshallovi a Lernerovi rozjela velká kampaň, která skončila obviněním obou ekonomů z protistátní činnosti a odsouzením za ekonomickou nedbalost na jeden rok podmíněně. Tento rozsudek se do naučných slovníků dostal pod pojmem Marshall-Lernerova podmínka. V moderní ekonomii je však pojem Marshall-Lernerova podmínka spojen pouze s teorií, která byla příčinou celého soudního procesu.

Definice Marshall-Lernerovy podmínky

V hospodářské politice a ekonomii patří tato podmínka k dosti důležitým, jelikož upravuje uvedené naznačené závěry o účincích reálného kursu na zahraniční obchod. Podle R. Holmana (2004, str.149) je k této podmínce uvedeno následující: *„Jelikož změna měnového kurzu mění ceny vývozu a dovozu, zajímá nás, jak změna kurzu změní čistý vývoz. To nám říká Marshall-Lernerova podmínka: depreciace domácí měny povede ke zvýšení čistého vývozu (jeho jednotky) jen tehdy, když je součet cenových elasticit vývozu a dovozu větší než jedna. Je-li součet těchto elasticit menší než jedna, depreciace povede ke snížení čistého vývozu. Je-li součet těchto elasticit roven jedné, depreciace nezmění čistý dovoz.“*

K použití této definice je třeba vymezit pojmy cenové elasticity vývozu a dovozu. Cenová elasticita poptávky po vývozech popisuje, o kolik procent se změní množství vývozu, změní-li se vývozní cena o jedno procento. Cenová elasticita poptávky po dovozech pak popisuje, o kolik procent se změní množství dovozu, změní-li se dovozní cena o jedno procento. Jak dále uvádí R. Holman (2004, str.149): *„V realitě je Marshall-Lernerova podmínka v dlouhém období (déle než rok) téměř vždy splněna. Obzvláště v malých otevřených ekonomikách jsou vývozy a dovozy cenově vysoce elastické. S cenově neelastickým vývozem se setkáváme u monokulturních vývozců zemědělských plodin nebo minerálních surovin. V krátkém období však Marshall-Lernerova podmínka často splněna není, protože poptávka je v krátkém období méně elastická. Lidem určitou chvíli trvá, než rozeznají cenovou změnu a než na ní zareagují substitucí zahraničního zboží domácím*

(nebo naopak). Z toho důvodu často pozorujeme, že depreciace v krátkém období čistý vývoz sníží a teprve v delším období ho zvýší. Tento jev zachycujeme pomocí tzv. „J-křivky“ zahraničního obchodu.“ Depreciace v prvních měsících čistý vývoz sníží, s přibývajícími měsíci se však zvyšuje s tím, jak cenové elasticity vývozu a dovozu postupně rostou.

$$E_x = (\Delta X/X)/(\Delta E/E) \quad E_x \text{cenová elasticita poptávky po vývozech} \quad (3)$$

$$E_m = (\Delta M/M)/(\Delta E/E) \quad E_m \text{cenová elasticita poptávky po dovozech} \quad (4)$$

Marshall-Lernerova podmínka:

$$E_x + E_m > 1 \quad (5)$$

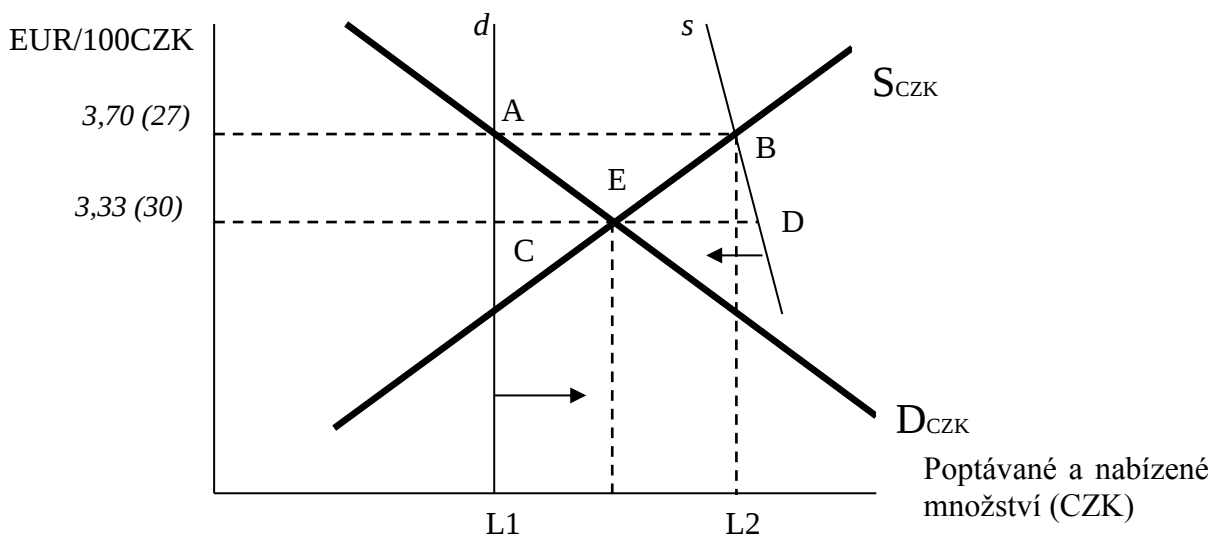
Po devalvaci naproti sobě působí dva důležité efekty. **Cenový efekt**, který působí na zhoršení účtu platební bilance, což vyplývá z krátkodobě fixního fyzického objemu dovozů a přepočtu na domácí měnu podle nového kurzu a **Efekt růstu objemu**, který působí na zlepšení účtu platební bilance, což vyplývá ze zlepšené exportní pozice domácí ekonomiky vlivem devalvace (Mandel, 2003).

V. Tomšík a M. Mandel (2003, str.52) ve společné knize uvádějí specifitější vysvětlení této podmínky: „Marshallova-Lernerova podmínka říká, že devalvace povede ke zlepšení salda výkonové bilance, pokud součet poptávkových elasticit v zahraničním obchodě, tzn. elasticity domácí poptávky po importu a elasticity zahraniční poptávky po domácím exportu, je v absolutní hodnotě větší než jedna. Tato podmínka je odvozena za předpokladu, že domácí exportní nabídka a zahraniční nabídka importu jsou nekonečně pružné“.

3.2 Měnový kurz v krátkém období - J křivka

Měnový kurz v současné době není systémem pevného měnového kursu, ale ani ne úplně měnového kursu, který by se volně tvořil podle poptávky a nabídky centrální banky.

V případě krátkodobého měnového kurzu, kdy ČNB drží kurz koruny vůči euru na nadhodnocené úrovni je situace následující.

Obr. 2: Vliv devalvace na běžném účtu

Zdroj: Mach-Makroekonomie II (2001, str.130), vlastní zpracování

Pokud centrální banka bude udržovat měnový kurz koruny ve výši 27 CZK/EUR, což se rovná 3,70 eur za 100 Kč, bude poptávané množství po korunách L_1 nižší než množství nabízené, které činí L_2 . Při měnovém kurzu 27 Kč za 1 euro vznikne deficit na běžném účtu platební bilance v rozpětí mezi body A a B. Samozřejmě za předpokladu neměnné poptávky a nabídky po ostatních aktivech. Rovnováhy běžného účtu je dosaženo při rovnovážném měnovém kurzu 30 CZK/1 EUR v dlouhém období, to znamená 3,3333 eur za 100 Kč.

Z krátkodobého hlediska se deficit zhorší, i když se měnový kurz koruna/euro zvýší neboli deprecie (sníží se počet eur za 100 Kč na 3,3333 EUR/100 CZK). Příčiny krátkodobého prohloubení deficitu zboží a služeb tkví v tom, že jak zahraniční poptávka po vývozech domácí země, tak i poptávka domácí země po dovozu je z krátkodobého hlediska neelastická.

Cenovou elasticitou poptávky po vývozech (E_x) se rozumí procentní změna vývozu vyvolaná procentní změnou kurzu. V případě, že $E_{CZK/EUR}$ je měnový kurz koruna/euro, pak se cenová elasticita poptávky po vývozech z ČR do zemí Evropské unie může vyjádřit dle Macha (2001, str.130) následovně:

$$E_x = \frac{\Delta X}{X} \div \frac{\Delta E_{CZK/EUR}}{E_{CZK/EUR}} \quad (6)$$

takže

$$\Delta X = E_x \cdot \frac{\Delta E_{CZK/EUR} \cdot X}{E_{CZK/EUR}} \quad (7)$$

Cenovou elasticitou poptávky po dovozech (E_m) se rozumí procentní změna dovozu vyvolaná procentní změnou kurzu, vyjádřena takto:

$$E_m = -\frac{\Delta M}{M} \div \frac{\Delta E_{CZK/EUR}}{E_{CZK/EUR}} \quad (8)$$

takže

$$\Delta M = -E_m \cdot \frac{\Delta E_{CZK/EUR} \cdot M}{E_{CZK/EUR}} \quad (9)$$

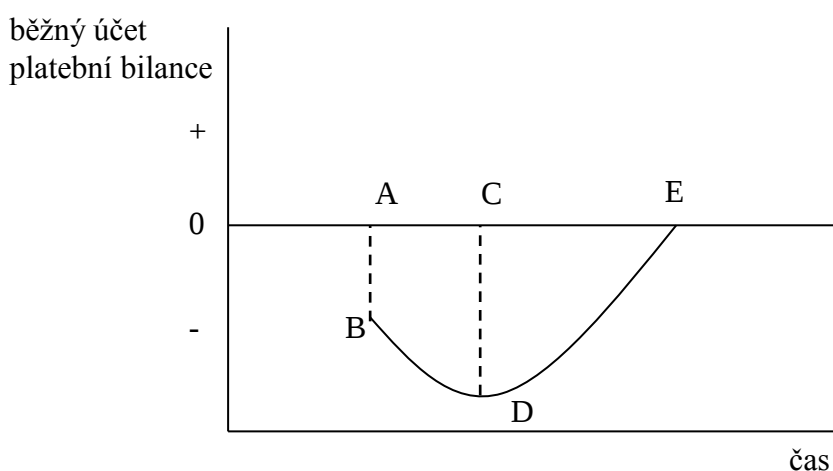
Jelikož objem dovozů a vývozů je již nasmlouván dopředu, běžný účet se ihned po depreciaci měnového kurzu zhorší. V několika prvních měsících po depreciaci objemy vývozů a dovozů zboží odrážejí nákupní rozhodnutí, která byla vytvořena na základě původního reálného kurzu. Prvním efektem znehodnocení devizového kurzu je zvýšení hodnoty úrovně dovozů, ty jsou přepočteny do nového směnného kurzu. Cena exportů je neměnná, jelikož je vyjádřena v ceně tuzemské produkce. Mění se ovšem cena importů, vyjádřená v ceně tuzemské produkce, kde cena po depreciaci směnného kurzu vzroste. Ihned po znehodnocení se tak čisté vývozy zhorší. Výrobci, kteří vyvážejí, se musí na toto znehodnocení dostatečně přizpůsobit, což v praxi znamená najmutí nových pracovních sil, instalace nové výrobní kapacity, nových zařízení či vybudování nových odbytišť na trzích

v zahraničí atd. Bezprostředně po depreciazi z důvodu časového zpoždění způsobeného přizpůsobením se výrobců a exportérů v krátkém rozmezí několika měsíců je cenová elasticita zahraniční poptávky po vývozu nízká, přesněji řečeno, nulová. Stejně je na tom cenová elasticita poptávky domácí země po importu, jelikož nahrazení surovin a polotovarů používaných ve zpracovatelském průmyslu, které jsou dováženy a jejichž ceny vzrostly, vyžaduje také postupné přizpůsobení importérů. Běžný účet se zlepšuje v okamžiku, kdy dojde v čase k přizpůsobení vývozu a dovozu (uvádí se až během jednoho roku), až k postupnému přesunu do bodu rovnovážné úrovně, která byla před depreciazi. Pokud dojde ke splnění Marshall- Lernerovy podmínky, běžný účet obchodní bilance se nadále zlepšuje.

Na obrázku č. 2 lze přesněji specifikovat jev dočasného zhoršení běžného účtu v důsledku devalvace (depreciaze) v případě, že výrobci v ČR mají dost času na zvýšení své produkce pro vývoz a produkci importních substitutů. Neelastickou krátkodobou zahraniční poptávku po vývozech domácí země ukazuje na obrázku č. 2 křivka poptávky po korunách, označená **d** a neelastická křivka nabídky korun, která reflektuje domácí poptávku po dovozech, s označením **s**. Proces znehodnocení koruny (na obrázku č. 2 pokles počtu eur směňovaných za 100 Kč – z 3,70 EUR/100 CZK na 3,33 EUR/100 CZK) bude mít za následek dočasné rozšíření přebytku nabídky korun nad poptávkou po korunách a bilance zboží a služeb se dočasně zhorší až do výše vzdálenosti bodů C a D. Centrální banka musí zasáhnout, aby se zabránilo poklesu kurzu pod úroveň 30 CZK/EUR (tj. 3,33 eur za 100 Kč) tím, že nakoupí přebytek korun, které subjekty v zemích Evropské unie dostaly za dovozy českých firem. Pokud je směnný kurz uměle udržován zásahy centrální banky na úrovni 30 Kč za 1 euro, krátkodobá křivka nabídky se začne otáčet ve směru hodinových ručiček, dokud nesplyne s dlouhodobou křivkou nabídky korun, označené na obrázku č. 2 jako **S**. To samé platí pro křivku krátkodobé poptávky, která se začne otáčet proti směru hodinových ručiček, až splyne s dlouhodobou křivkou poptávky po korunách, označenou jako **D** (Mach, 2004).

Po devalvaci, se běžný účet bilance zboží a služeb během několika měsíců postupně začne zlepšovat až do bodu ELR, kde nastane rovnovážný stav. Tento vývoj bilance zboží a služeb charakterizuje obrázek č. 3. Dočasnou výchozí nerovnováhu po znehodnocení

vyjadřuje vzdálenost bodů B a A. Počáteční zhoršení bilance zboží a služeb pak vzdálenost bodů D a C. Přizpůsobovací cesta křivky bilance zboží a služeb v krátkém období, které následuje po deprecii měnového kurzu z bodu A, přes bod C až do bodu ELR, má tvar velkého písmene J a je proto nazýván jevem **J-křivky**. Čisté vývozy se tedy po deprecii měnového kurzu nejdříve krátkodobě zhoršují a k jejich zlepšení dojde až v delším období.

Obr. 3: J-křivka

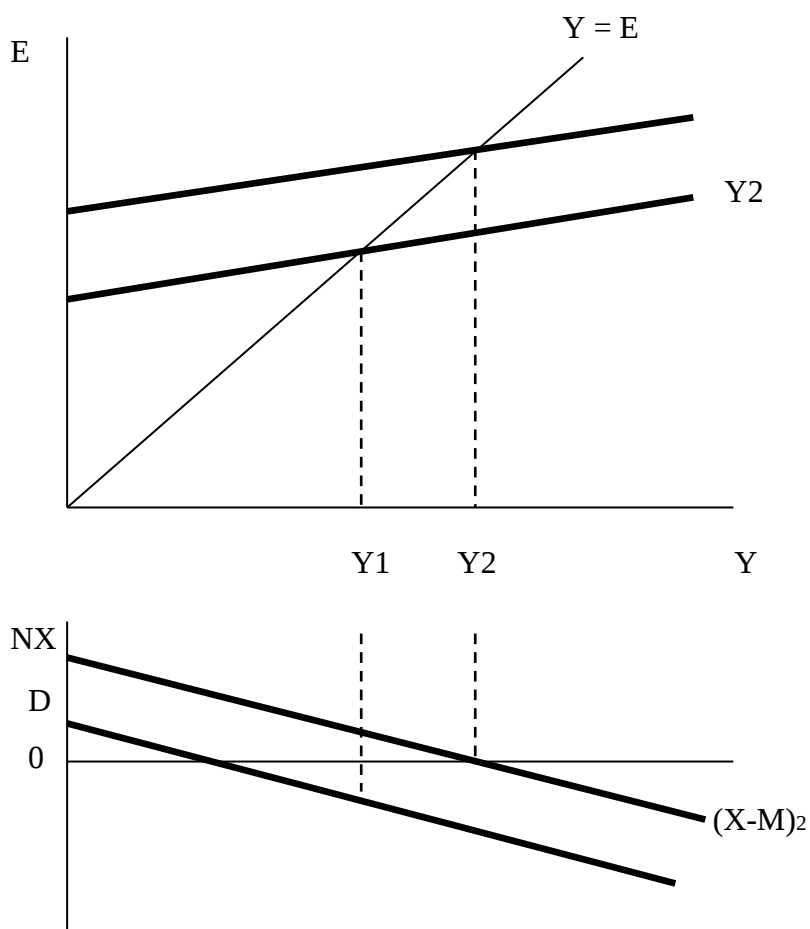
Zdroj: Mach-Makroekonomie II (2001, s. 130), vlastní zpracování

3.3 Devalvace domácí měny v systému pevných kurzů

Vychází se z předpokladů keynesiánských makromodelů, kdy ceny jsou fixní (udávány v domácích peněžních jednotkách), existují nevyužité kapacity (značná nezaměstnanost) a firmy nabízejí jakékoli množství produkce, které je při daných cenách poptáváno. V modelu AS-AD je křivka AS dokonale elastická a reálný důchod je zcela určen agregátní poptávkou.

Devalvace způsobí zvýšení cen dováženého zboží a naopak snížení cen zboží domácího. Nastane změna relativních cen vývozu a dovozu, což má za následek přesun výdajů

domácích i zahraničních spotřebitelů od relativně dražšího zahraničního zboží k relativně levnějšímu domácímu zboží. Vliv devalvace na bilanci běžného účtu se projeví tak, že při stálých cenách budou tedy cizí rezidenti nakupovat více tuzemského zboží a služeb. Vývoz v domácích peněžních jednotkách poroste. Tuzemští rezidenti nakoupí méně dováženého zboží a služeb, avšak při vyšších domácích cenách. Jedině tehdy, kdy je domácí poptávka po dovozu elastická, poklesne dovoz ohodnocený v domácí měně.

Obr. 4: Vliv devalvace na bilanci na běžném účtu

Zdroj: Skripta VŠB-TU Makroekonomie - Jan Frait & Roman Zedníček (1996, s.123)

Na obrázku č. 4 je zachycen vliv devalvace na bilanci na běžném účtu. Za předpokladu, že je splněna Marshall - Lernerova podmínka, tato devalvace zvýší vývozy a sníží dovozy

zboží a služeb a posune funkci čistého exportu vzhůru z $(X-M)_1$ na $(X-M p)_2$. Paralelně se samozřejmě vzhůru posune i přímka agregátních výdajů z E_1 na E_2 . Jelikož je křivka AS dokonale elastická, zvýšení agregátních výdajů zapříčiní růst reálného důchodu z Y_1 na Y_2 bez zvýšení cenové hladiny. Zvýšení reálného důchodu vyvolá dodatečný import, který částečně sníží původní zlepšení čistého exportu vyvolané devalvací. Poměr cen vývozních komodit a cen komodit dovážených se pak nadále nemění a reakce bilance na běžném účtu se projeví posunem po nové funkci čistého exportu. Jak je patrné z obrázku č. 4 byl čistý export při původní úrovni důchodu negativní a po znehodnocení je čistý export při nové úrovni důchodu nulový, což znamená, že běžný účet je vyrovnaný.

3.4 Absorpční přístup

Dalším z přístupů v systému plovoucích kursů je absorpční přístup, u kterého se zohledňuje vliv účinku důchodového mechanismu.

Za předpokladu, že křivka AS je dokonale elastická a v ekonomice existují nevyužité kapacity, bude devalvace zvyšovat poptávku po vývozech, což zapříčiní růst produkce, kde se část dodatečného výstupu využije v exportu a část jako náhrada zdraženého importu. Takto vyvolaný růst reálného důchodu ovšem nakonec skrze růst importu neutralizuje část původního zlepšení bilance na běžném účtu, které bylo umožněno devalvací.

Na druhou stranu v situaci, kdy je ekonomika ve stavu plné zaměstnanosti a křivka AS je dokonale neelastická, devalvace vede především k inflaci a funkce čistého exportu se posune zpět dolů bez zlepšení bilance na běžném účtu. Má-li tedy devalvace odstranit deficit na běžném účtu, musí reálný důchod růst nebo na druhé straně klesnout domácí absorpce. Reálný důchod ovšem ve stavu plné zaměstnanosti již růst nemůže a tak jedinou možností, jak se zbavit deficitu na běžném účtu je snížení domácí absorpce restriktivní hospodářskou politikou.

4. Analýza vývoje zahraničního obchodu a kurzu koruny

Na konci devatenáctého století byly české země hlavní hnací silou průmyslové výroby Rakouska-Uherska, když některé podniky měly téměř monopolní zastoupení ve svém odvětví. Roku 1919 byla poprvé zavedena Koruna československá v poměru 1:1 k měně rakousko-uherské a patřila mezi jednu z nejstabilnějších měn v tehdejším uskupení Evropy. Díky rychle roustoucímu hospodářství a jejímu rozvoji se první republika dostala mezi deset nejvyspělejších států světa, po boku zemí, jakými byly USA, Francie, Švédsko, Kanada, Austrálie, Švýcarsko, Argentina, Británie a Belgie.

Pro české hospodářství mělo tehdy podepsání Mnichovské dohody fatální následky, v podobě násilného podrobení se ekonomiky německým zájmům. Okupanti ihned vyhlásili nový kurs marky vůči koruně a to v poměru 1:10, ačkoliv reálný poměr byl 1:6. České zboží se tak stalo pro Němce velmi lukrativní komoditou a některé podniky byly nuceně sloučeny a spadaly pod ústřední svazy obchodu, průmyslu, řemesel a dopravy.

V roce 1948 se Československo stalo součástí Sovětského svazu a moci se chopila Komunistická strana. Bylo nastoleno centrální řízení a veškeré významné podniky zestátněny. Vyšší tempo růstu ekonomiky přišlo až v roce 1954 a v letech 1969–1989 vykazovalo HDP Československa průměrný růst 3,72% ročně a zaostávání za světem se neustále prohlubovalo.

4.1 Vývoj kurzové politiky státu

Komunistický režim, který v tehdejší Československé republice uplatňoval centrální plánování ekonomiky, byl po revoluci nahrazen systémem tržního hospodářství. V období transformace kurzu, byl ze všech variant, které se naskýtal k aplikování v rámci nového státu, vybrán koncept liberální, jež navrhla skupina ekonomů kolem tehdejšího ministra financí Václava Klause. To znamenalo poměrně rychlou liberalizaci cen a zahraničního obchodu, privatizaci a devalvaci koruny (Židek, 2006). Před rokem 1989 byl měnový kurz

předmětem administrativního řízení ekonomiky, hlavním cílem transformačního období tedy bylo, aby se kurz koruny stal standardní tržní veličinou. Jednalo se hlavně o tyto aspekty (Plchová, 2007):

- Sjednocení diferencovaných kurzů;
- Zreálnění měnového kurzu;
- Zavedení vnitřní směnitelnosti koruny.

Období sjednocení a zreálnění kurzu

V předešlém období bylo na trhu používáno více druhů měnových kurzů a to podle oblastí, kde se používaly. Byl to kurz pro neobchodní platby, kurz obchodní a kurz turistický, kde vedle těchto kurzů existoval ještě tzv. kurz černý (Židek, 2006). Aby došlo k odstranění rozdílů, byl ustanoven nový kurz 28 Kčs vůči americkému dolaru, tím došlo ke zrealnění měnového kurzu. V průběhu roku 1990 byly postupně provedeny tři devalvace koruny, k dosažení požadujícího stavu kurzu. V lednu byla koruna znehodnocena o 18,6% vůči volným měnám a zhodnocena o 10% vůči ruskému rublu (Vencovský, 2003). Jak uvádí Vencovský (2003, str. 181) „*Tento krok byl veden snahou řešit kurzem nerovnováhu v nabídce a poptávce různých druhů deviz. To se však nepodařilo. Kurzové zásahy nebyly provázeny adekvátními systémovými zásahy na ostatních úsecích ekonomického řízení.*“ V říjnu byla znehodnocena koruna vůči dolaru o 54,5 % a v prosinci o 16 %, bylo tak dosaženo požadovaného kurzu 28 CSK/USD.

Vytvoření předpokladů pro směnitelnost měny

V lednu 1991 nabyt v platnost devizový zákon (528/1990 Sb.), kdy byla zavedena omezená (tzv. vnitřní) směnitelnost koruny s prvky směnitelnosti vnější. Základní rysy lze shrnout následovně (Vencovský, 2003):

- Volný přístup podnikatelských subjektů k devizovým prostředkům;
- Volný přístup rezidentských fyzických osob k valutám;
- Zavedení určitých regulačních prvků;

- Zrušení dotací na vývozy, odstranění vývozních licencí;
- Částečná liberalizace přílivu přímých a portfoliových investic;
- Liberalizace převodů z titulu dědictví a výživného.

Fixní režim kurzu

V tehdejším Československu hrozilo, že díky liberalizaci vznikne inflačně mzdová spirála. Po dalším znehodnocení koruny by došlo k poklesu reálných mezd, což by mělo za následek tlak na růst mezd nominálních, tudíž by stouply ceny a klesla tak mezinárodní konkurenceschopnost, což by mělo za následek znovuvytvoření tlaku na devalvaci měny. Na základě těchto faktů se rozhodlo o zafixování kurzu československé koruny, která tomu měla spolu s restriktivní monetární politikou zabránit (Židek, 2006). Referenčním ukazatelem byl kurz vůči koši pěti měn, jímž na konci roku 1992 byly americký dolar (49,07%), německá marka (36,15%), rakouský šilink (8,07%), francouzský frank (2,92%) a švýcarský frank (3,79%). Oscilační pásmo bylo stanoveno na poměrně úzkém rozpětí $\pm 0,5 \%$ (Vencovský, 2003). Na konci roku 1992, kdy zanikla Česká a Slovenská federativní republika, byla Československá koruna nahrazena korunou českou v poměru 1:1 a měnový koš byl omezen pouze na německou marku (65 %) a americký dolar (35 %), což mělo lépe odrazet strukturu běžného účtu. Oscilační pásmo zůstalo nezměněno (Plchová, 2007).

Plovoucí režim kurzu

Mezinárodní obchod České republiky se od poloviny devadesátých let potýkal s problémy nárůstu mezd před růstem produktivity práce, což vedlo k vnitřní nerovnováze. Do roku 1995 se česká měna stala plně konvertibilní a na rozdíl od jiných postkomunistických zemí tu nedošlo k tak rapidnímu růstu inflace či prudkým změnám hodnoty měny. V podmínkách malé otevřené ekonomiky s fixním kurzem se začal projevovat nárůst deficitu běžného účtu platební bilance a zvyšování dovozů, přičemž měnová politika státu nebyla za těchto okolností schopna přehřívání ekonomiky a růstu vnější rovnováhy čelit. Následkem pak byl mohutný odliv krátkodobého kapitálu a ztráta důvěry zahraničních věřitelů. Došlo k prudkému oslabení koruny a tak pod tlakem těchto aspektů se v květnu roku 1997 ČNB rozhodla přejít k režimu volného pohybu kurzu.

4.2 Vývoj kurzu české koruny a amerického dolaru

V praktické části této práce je ke všem výpočtům použit kurz CZK/USD, proto je zde věnována kapitola vývoji kurzu české koruny a amerického dolaru.

Základní informace:

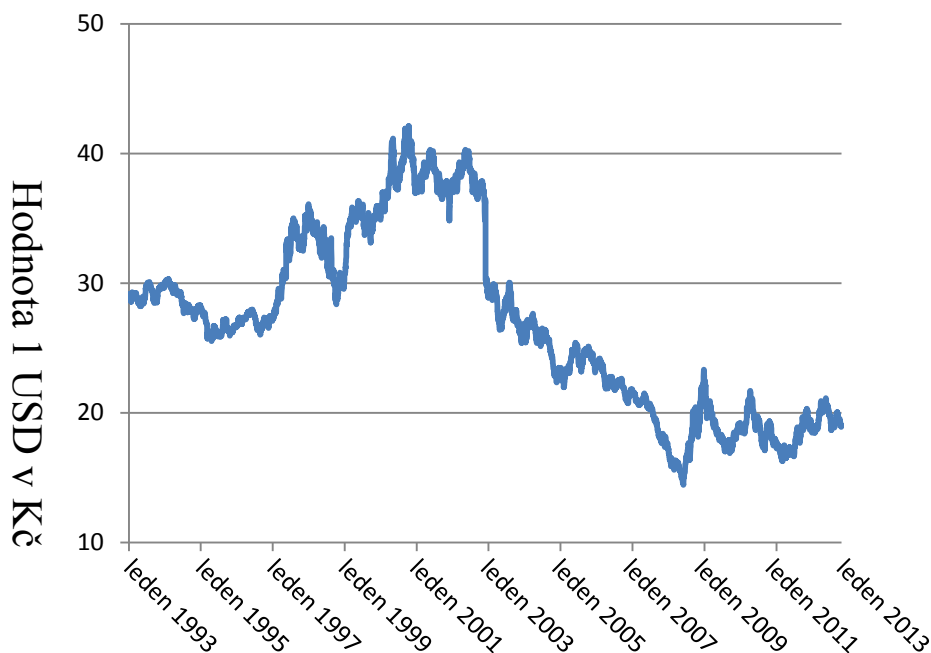
Vznik: 1785

Symbol: \$

Kód podle ISO 4217: USD

Platnost: nezávislé státy (Spojené státy americké, Palau, Mikronésie, Marshallovy ostrovy, Salvador, Východní Timor, Ekvádor a Panama), britská zámořská teritoria (Britské Panenské ostrovy, Turks a Caicos), autonomní státy volně přidružené k USA (Americká Samoa, Portoriko, Americké Panenské ostrovy, Guam, Severní Mariany), zvláštní správní obvody Nizozemska (Bonaire, Saba, Svatý Eustach)

Po vzniku české koruny v roce 1993 byl počáteční kurz dolaru stanoven podle posledního kurzu československé koruny na 28,911 korun za jeden dolar. Historický vývoj kurzu je zachycen na obrázku č.5. Při krizi koruny v roce 1997 byla zaznamenána první výraznější změna mezi korunou a dolarem. V tomto roce koruna značně oslabovala a až ke konci roku 2003 se znovu dostala na hodnotu ze začátku roku 1997. Nejslabší hodnota celého sledovaného období byla evidována dne 27. října 2000, jehož hodnota byla 42,127 korun za dolar. Po této kulminaci již přišlo období posilování hodnoty koruny vůči dolaru, zapříčiněno vojenskými akcemi USA v Iráku a teroristickými útoky v New Yorku. Koruna na historicky nejsilnější pozici v hodnotě 14,454 korun za jeden americký dolar se dostala dne 22. července 2008. Avšak už v únoru roku 2009 se z této hodnoty koruna oslabila přibližně o 8 korun na dolar.

Obr. 5: Vývoj kurzu USD a CZK v letech 1993-2013
Zdroj: ČNB, vlastní zpracování

O průměrných ročních kurzech a meziročních rozdílech informuje tabulka č. 4. Rok 2008 byl nejsilnějším rokem pro korunu, kdy dolar stál průměrně 17,072 korun. Zatímco nejslabší rok měla koruna v roce 2000, kdy se prodávala v průměrném kurzu 38,596 korun na dolar, což je více jak dvakrát víc než v roce 2008.

Největší meziroční oslabení zaznamenala koruna v krizi roku 1997, kdy oproti roku 1996 oslabila hodnota koruny o 4,554 koruny za dolar. Koruna evidovala největší meziroční posílení pak v roce 2002, kdy oproti roku 2001 posílila o 5,297 korun za dolar. Nejvyrovnanější kurz mezi dvěma lety pak byl zaznamenán mezi lety 2009 a 2010, kdy koruna posílila pouze o 0,035 korun za dolar.

Tab. 4: Vývoj kurzu CZK/USD

Rok	Kurz CZK/USD	Meziroční hodnotový nárůst/pokles v CZK/USD
1993	29,152	
1994	28,785	-0,367
1995	26,54	-2,245
1996	27,145	0,605
1997	31,699	4,554
1998	32,281	0,582
1999	34,569	2,288
2000	38,596	4,027
2001	38,036	-0,56
2002	32,739	-5,297
2003	28,209	-4,53
2004	25,7	-2,509
2005	23,957	-1,743
2006	22,596	-1,361
2007	20,294	-2,302
2008	17,072	-3,222
2009	19,063	1,991
2010	19,098	0,035
2011	17,696	-1,402
2012	19,578	1,882

Zdroj: ČNB, vlastní zpracování

5. Ověření platnosti Marshall–Lernerovy podmínky

Cílem této práce, jak již bylo zmíněno v úvodu, je ověření platnosti Marshall-Lernerovy podmínky. Poslední kapitola se zabývá výpočtem elasticit, pomocí kterých lze Marshall-Lernerovu podmínku potvrdit či vyvrátit. V tabulce č. 5 je zachycen vývoj salda obchodní bilance, který značí rozdíl mezi vývozem a dovozem, což je pro následné ověření Marshall-Lernerovy podmínky podstatné. V tabulkách č. 6 resp. č. 7 je pak záznam vývoje vývozu a dovozu zboží České republiky v letech 1993-2012. V jednotlivých sloupcích výpočtových tabulek je pak vždy uveden jak průměrný meziroční procentuální nárůst/pokles, tak i hodnotový průměrný meziroční nárůst/pokles. V další části jsou provedeny výpočty cenových elasticit poptávky po vývozu a dovozu České republiky pro roky 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2009, 2010 a 2012, jelikož u nich došlo k znehodnocení kurzu CZK/USD, což je pro ověřování podmínky směrodatné. Kurz koruna vůči americkému dolaru byla vybrána z důvodu dostatečně dlouhé časové řady sběru dat, které tak mají lepší vypovídací schopnost než například euro, kde je možný sběr dat až od roku 1999. Zkoumání je prováděno se čtyřročním zpožděním, aby se lépe ukázalo, jak právě kurz v daném roce ovlivní vývozy a dovozy v letech budoucích a zda dojde ke splnění Marshall-Lernerovy podmínky. K výpočtům elasticit je použit tabulkový program excel, v němž lze díky možnosti vložení vzorce pro cenovou elasticitu poptávky po vývozech a dovozech efektivněji získat výsledné hodnoty viz vzorce č. (6) a (7) v kapitole „**Měnový kurz v krátkém období – J křivka**“. V teorii se setkáme s podmínkou elasticit $E_x + E_m > 1$, to však platí pouze za předpokladu, že E_m je záporné, jelikož se předpokládá, že znehodnocení kurzu vyvolá pokles dovozu a zároveň růst vývozu, avšak v praxi tomu tak není. Musí se tedy použít podmínka $E_x > E_m$, která je platná i pro kladné hodnoty elasticity dovozu. Pokud tato podmínka platí, pak je dopad na obchodní bilanci kladný.

Tab. 5: Vývoj salda obchodní bilance ČR v letech 1993 - 2012

Rok	Saldo obchodní bilance v mld. Kč	Meziroční nárůst/pokles v %	Meziroční hodnotový nárůst/pokles v mld. Kč
1993	-15,3	-	-
1994	-39,8	260,1	-24,5
1995	-97,6	245,2	-57,8
1996	-154,9	158,7	-57,3
1997	-155,1	100,1	-0,2
1998	-84	54,2	71,1
1999	-65,8	78,3	18,2
2000	-120,8	183,6	-55,0
2001	-116,7	96,6	4,1
2002	-71,3	61,1	45,4
2003	-69,8	97,9	1,5
2004	-13,4	19,2	56,4
2005	48,6	-362,7	62,0
2006	59,3	122,0	10,7
2007	46,9	79,1	-12,4
2008	25,7	54,8	-21,2
2009	69,3	269,6	43,6
2010	53,8	77,6	-15,5
2011	90,3	167,8	36,5
2012	148,6	164,6	58,3

Zdroj: ČNB, vlastní zpracování

Saldo obchodní bilance se v letech 1993 až 2004 nacházelo v záporných hodnotách, neboli vykazovalo deficit obchodní bilance. Od roku 2005 se obchodní bilance pohybuje v kladných číslech. Přes celkově pozitivní vývoj salda, docházelo k meziročnímu kolísání v jednotlivých letech.

Nejvýraznější meziroční **hodnotový** nárůst byl realizován v roce 1998, kdy proti roku 1997 se saldo obchodní bilance zvýšilo o 71,1 mld. Kč, přičemž největší procentuální nárůst byl zaznamenán v roce 2005, který činil 462,7 %. Druhé nejvyšší meziroční zvýšení bylo uskutečněno v roce 2005 ve výši 62 mld. Kč a další významnější zvýšení byly zaznamenány v letech 2002, 2004, 2009, 2011 a 2012.

Nejvýraznější **relativní** pokles byl v meziročním srovnání registrován v roce 1994, představující snížení o 160,1 %, kdežto meziroční hodnotový pokles byl zaznamenán v následujícím roce a činil 57,8 mld. Kč. K dalšímu většímu snížení došlo v roce 1996 a 2000.

Tab. 6: Vývoj exportu ČR v letech 1993 - 2012

Rok	Vývozy v mld. Kč	Meziroční nárůst/ pokles v %	Meziroční hodnotový nárůst/ pokles v mld. Kč
1993	414,8	-	-
1994	458,4	110,5	43,6
1995	569,5	124,2	111,1
1996	595,8	104,6	26,3
1997	709,3	119,1	113,5
1998	834,2	117,6	124,9
1999	908,8	108,9	74,6
2000	1121,1	123,4	212,3
2001	1269,6	113,2	148,5
2002	1254,4	98,8	-15,2
2003	1370,9	109,3	116,5
2004	1722,6	125,7	351,7
2005	1719,9	99,8	-2,7
2006	1929,4	112,2	209,5
2007	2152,4	111,6	223
2008	2116,6	98,3	-35,8
2009	1857,1	87,7	-259,5
2010	2175,1	117,1	318
2011	2409,3	110,8	234,2
2012	2596,9	107,8	187,6

Zdroj: ČNB, vlastní zpracování

Nejvyšší **hodnotový přírůstek** českého vývozu byl zaznamenán v roce 2004 a to ve výši 351,7 mld. Kč. Druhé největší meziroční absolutní zvýšení pak bylo registrováno v roce 2011 v částce 234,2 mld. Kč a třetí přírůstek byl realizován sumou 223 mld. Kč v roce 2007. Zatímco nejnižší hodnotový přírůstek v roce 1996 v rozsahu 26,3 mld. Kč. Nejvýraznější absolutní pokles představoval částku 259,5 mld. Kč v roce 2009.

V **relativní úrovni** zaznamenal export nejvyššího meziročního nárůstu v roce 2004 a to 25,7 %, další nejvyšší meziroční zvýšení byla realizována v letech 1995 s indexem 124,2 a 2000 s nárůstem o 23,4%. Zatímco nejnižší procentuální nárůst vývozu byl registrován v roce 1996 a to pouze 4,6%. Největšího snížení v meziročním srovnání bylo dosaženo v roce 2009, které činilo 12,3%.

Tab. 7: *Vývoj importu ČR v letech 1993 - 2012*

Rok	Dovozy v mld. Kč	Meziroční nárůst/ pokles v %	Meziroční hodnotový nárůst/ pokles v mld. Kč
1993	430,1	-	-
1994	498,2	115,8	68,1
1995	667,1	133,9	168,9
1996	750,7	112,5	83,6
1997	864,4	115,1	113,7
1998	918,2	106,2	53,8
1999	974,6	106,1	56,4
2000	1241,9	127,4	267,3
2001	1386,3	111,6	144,4
2002	1325,7	95,6	-60,6
2003	1440,7	108,7	115
2004	1736	120,5	295,3
2005	1671,3	96,3	-64,7
2006	1870,1	111,9	198,8
2007	2105,5	112,6	235,4
2008	2090,9	99,3	-14,6
2009	1787,8	85,5	-303,1
2010	2121,3	118,7	333,5
2011	2319	109,3	197,7
2012	2448,3	105,6	129,3

Zdroj: ČNB, vlastní zpracování

Dovoz evidoval největší **hodnotový meziroční zvýšení** v roce 2010 částkou 333,5 mld. Kč. Druhý nejvyšší meziroční absolutní nárůst byl evidován v roce 2004 v rozsahu 295,3 mld. Kč a třetí z větších přírůstků představoval částku 267,3 mld. Kč v roce 2000, kdežto

nejnižší meziroční přírůstek byl v roce 1998 v částce 53,8 mld. Kč. Na druhé straně v roce 2009 ve výši 303,1 mld. Kč byl zaznamenán největší meziroční pokles.

Nejvyššího **relativního nárůstu** importu v meziročním srovnání bylo dosaženo v roce 1995 a to o 33,9%, následované rokem 2000, ve kterém se dovoz meziročně zvýšil o 27,4% a rokem 2004 s indexem 120,5. Nejnižší procentuální meziroční nárůst dovozu byl registrován v roce 2012 s indexem 105,6. Nejvýraznější meziroční pokles pak vykázal rok 2009 a to o 14,5%.

Tab. 8: Hodnoty cenových elasticit poptávek po X a M v letech 1996 - 2000

Kurz: 27,145 CZK/USD % změna kurzu: 0,022538	1996	1997	1998	1999	2000
% změna exportu	0,0451386	0,1739330	0,1618400	0,0855995	0,2091729
Elasticita exportu	2,0026986	7,7170205	7,1804785	3,7978606	9,2805333
% změna importu	0,1179292	0,1407962	0,0603613	0,0595943	0,2411911
Elasticita importu	5,2322548	6,2468148	2,6780949	2,6440640	10,7011094
Podmínka Ex>Em	NE	ANO	ANO	ANO	NE

Zdroj: ČNB, vlastní zpracování

V roce 1996 došlo k prvnímu nepříliš velkému znehodnocení kurzu koruny za 1 americký dolar. Došlo k nárůstu o 2,25 % oproti roku 1995, kdy kurz činil 27,145 Kč/USD. Na začátku roku 1996 bylo fluktuační pásmo kurzu koruny rozšířeno na $\pm 7,5$ %. Přičemž toto rozšíření vedlo ke zvýšenému pohybu kurzu české koruny a v důsledku toho došlo k odlivu kapitálu. Znehodnocení přineslo zvýšení jak vývozu České republiky, tak dovozu. Vývozy se oproti předešlému roku zvětšily o 4,5 %, kdežto import narostl o téměř 12 %. Při pohledu na elasticity poptávek po vývozech a dovozech je elasticita po importech 2,5x větší než po exportech, tudíž znehodnocení vyvolalo daleko větší reakci u dovozu, což pro vývoj obchodní bilance není zcela příznivý jev. Růst dovozu ČR byl založen především rychle rostoucími dovozy ze zemí s vyspělou tržní ekonomikou. U dovozu byl zaznamenán nárůst u všech skupin dováženého zboží a to především u strojů, paliv a přepravních zařízení, s výjimkou surovin. K žádoucím změnám došlo v komoditní struktuře vývozu.

Zvýšený podíl vývozu byl evidován zejména u strojírenských a průmyslových výrobků, na druhé straně snížení exportů polotovarů a surovin bylo způsobeno poklesem exportu u ocelářské a textilní produkce vlivem celkově nižší poptávky a zesílené konkurence z východních zemí. Jelikož Ex je menší než Em , Marshall - Lernerova podmínka **není splněna**. V letech 1997, 1998 a 1999 došlo ke zvýšení reakce vývozu na změnu kurzu, kdežto reakce dovozů byla menší než v roce 1996. Z toho vyplývá, že Marshall- Lernerova podmínka **je splněna**. V roce 2000 se situace opět otočila, i když už ne s tak velkým rozdílem, jako tomu bylo v roce 1996. V tomto roce Marshall- Lernerova podmínka **splněna není**.

Tab. 9: Hodnoty cenových elasticit poptávek po X a M v letech 1997 - 2001

Kurz: 31,699 CZK/USD % změna kurzu: 0,1547821	1997	1998	1999	2000	2001
% změna exportu	0,1739330	0,1618400	0,0855995	0,2091729	0,1242314
Elasticita exportu	1,1237281	1,0455985	0,5530324	1,3514019	0,8026210
% změna importu	0,1407962	0,0603613	0,0595943	0,2411911	0,1098851
Elasticita importu	0,9096414	0,3899757	0,3850202	1,5582617	0,7099339
Podmínka $Ex > Em$	ANO	ANO	ANO	NE	ANO

Zdroj: ČNB, vlastní zpracování

Rok 1997 přinesl jedno z nejvýraznějších oslabení české koruny vůči americkému dolaru v období 1993 – 2012 a nejen to. Došlo také k výrazným změnám v měnové a kurzové politice České národní banky. Dne 27.5.1997 došlo k opuštění od fixního kurzového režimu koruny představující měnovou kotvu od počátku devadesátých let. Důvodem byly zejména spekulativní útoky na českou korunu způsobující rapidní znehodnocování. Byl zaveden plovoucí režim kurzu, což znamená zrušení flukтуаčního pásma i měnového koše. Průměrný kurz za rok 1997 činil 31,669 Kč/USD, což bylo o 15,5 % více než v roce předešlém. V tomto roce bylo evidováno snížení tempa růstu deficitu obchodní bilance. Podílelo se na tom výraznější tempo růstu exportu a zpomalení růstu importu. Dovozy svoji hodnotu navýšily o 14,1%, zatímco nárůst exportu byl 17,4%. Zřetelné posílení

vývozu bylo spojeno jak s hospodářským oživením v zemích západní Evropy vytvářející příznivější vnější podmínky pro odbytové možnosti na zahraničních trzích, tak také se změnou struktury výroby a investic v některých exportních podnicích (zejména se zahraniční majetkovou účastí) vytvářející předpoklady ke zvýšení vývozu zejména strojírenských produktů. Snížení dynamiky růstu dovozů bylo spojeno oslabením měny, s utlumováním tuzemské poptávky a dokončením některých objemově velkých investic s využitím zahraničních zdrojů. Po vydělení změny exportu změnou kurzu vyjde hodnota 1,124, což znamená, že změna kurzu bude mít dobrý vliv na vývozy. Elasticitu poptávky po dovozech značí hodnota 0,91. Je zřejmé, že $Ex > Em$, tím pádem můžeme říct, že Marshall-Lernerova podmínka **je splněna**. V dalších letech dojde též ke splnění Marshall-Lernerovi podmínky, s výjimkou roku 2000, kde elasticita po dovozech je větší než elasticita po vývozech.

Tab. 10: Hodnoty cenových elasticit poptávek po X a M v letech 1998 - 2002

Kurz: 32,281 CZK/USD % změna kurzu: 0,0181932	1998	1999	2000	2001	2002
% změna exportu	0,1618400	0,0855995	0,2091729	0,1242314	-0,0120444
Elasticita exportu	8,8956371	4,7050332	11,4973195	6,8284577	-0,6620267
% změna importu	0,0603613	0,0595943	0,2411911	0,1098851	-0,0446903
Elasticita importu	3,3177956	3,2756359	13,2572203	6,0399040	-2,4564289
Podmínka $Ex > Em$	ANO	ANO	NE	ANO	ANO

Zdroj: ČNB, vlastní zpracování

V roce 1998 oproti roku 1997 byl průměrný roční kurz 32,281 Kč/USD, což znamená o 1,8 % vyšší hodnotu, ač podle měsíčních průměrů, které zveřejnila ČNB, můžeme říct, že od července 1998 až do února 1999 koruna posilovala vůči americkému dolaru. Jelikož v této analytické části se počítá s průměrnými ročními hodnotami, tak roku 1998 došlo též k znehodnocení kurzu Kč/USD. Toho roku ČNB poprvé prováděla měnovou politiku cílování inflace. Cíl transmisního mechanismu měnové politiky byl stanoven jako úroveň čisté inflace v intervalu 5,5-6,5 %.

V tabulce je zaznamenán meziroční růst exportu a to o 16,2 %, kdežto u importů pouze o 6 %. Tato situace měla příznivý dopad na saldo obchodní bilance, které registrovalo první meziroční hodnotový nárůst od roku 1993. Z objemově významných skupin zaznamenaly vysokou dynamiku stroje a přepravní zařízení, tržní a průmyslové výrobky. Ve druhé polovině roku příčinou zpomalení tempa růstu vývozu byla apreciace kurzu koruny a též stále obtížnější odbytové možnosti českého zboží na zahraničních trzích v důsledku slábnoucí vnější poptávky. Uvedené skutečnosti se nejvíce dotkly středních a malých firem bez zahraniční účasti. Zvýšení fyzického dovozu se udrželo ve skupinách strojírenského zboží, tržních výrobků, chemikálií, surovin a paliv (benzinové produkty). Ke zpomalování dynamiky dovozu rovněž přispěla v průběhu roku slábnoucí poptávka domácností, jež se přímo odrazila ve vývoji spotřebních dovozů. Hodnota elasticity poptávky po vývozech (8,896) v roce 1998 je poměrně vysoká, zatímco reakce dovozů na změnu kurzu je 2,5x menší. Jak bylo řečeno výše, tato situace měla kladný dopad na běžný účet. Marshall-Lernerova podmínka **je splněna**, $Ex > Em$. Roku 1999 se reakce vývozu a dovozů na změnu kurzu více přiblíží, ale stále **je splněna** Marshall-Lernerova podmínka. Rok 2000 přinese opačnou situaci, kdy $Ex < Em$ tudíž Marshall-Lernerova podmínka **splněna není**. V letech 2001 a 2002 dojde ke **splnění** podmínky, přestože v roce 2002 dojde k poklesu vývozu.

Tab. 11: Hodnoty cenových elasticit poptávek po X a M v letech 1999 - 2003

Kurz: 34,569 CZK/USD % změna kurzu: 0,0684518	1999	2000	2001	2002	2003
% změna exportu	0,0855995	0,2091729	0,1242314	-0,0120444	0,0887518
Elasticita exportu	1,2505090	3,0557706	1,8148752	-0,1759542	1,2965593
% změna importu	0,0595943	0,2411911	0,1098851	-0,0446903	0,0831405
Elasticita importu	0,8706022	3,5235190	1,6052925	-0,6528724	1,2145860
Podmínka $Ex > Em$	ANO	NE	ANO	ANO	ANO

Zdroj: ČNB, vlastní zpracování

V roce 1999 pokračovala tendence snižování deficitu salda obchodní bilance. Snížení bylo dosaženo prostřednictvím většího tempa růstu vývozu před dovozem. Nadprůměrnou dynamiku vykazovaly vývozy a dovozy v rámci zušlechťovacího styku. Růst objemu těchto obchodů dokládá intenzivnější zapojení českých podniků do mezinárodních kooperačních vazeb. Nositeli exportní expanze se staly zejména podniky se zahraniční

kapitálovou účastí vyrábějící strojírenskou produkci a další výrobky zpracovatelského průmyslu. V teritoriální struktuře se posílila orientace zahraničního obchodu České republiky na země Evropské unie a meziročně klesl vývoz do zemí s tranzitivní ekonomikou. Lze říci, že znehodnocení kurzu mělo kladnou odezvu na vývozy. Nejvýrazněji rostly dovozy pro osobní spotřebu a nejnižší dynamiku vykazovaly dovozy pro výrobní spotřebu, kde se vzhledem k nízké ekonomické aktivitě v průmyslu odrážel především růst cen ropy a ropných produktů. Průměrný roční kurz byl 34,569 Kč/USD a oproti roku 1998 narostl o 6,8 %. Změna kurzu vyvolá o něco větší reakci u vývozu než dovozu, z čehož vyplývá, že elasticita poptávky po exportu je větší než elasticita poptávky po importu. Marshall-Lernerova podmínka **je splněna**. Je tomu tak i v letech 2001, 2002 a 2003. Jen v roce 2000 je Ex rovno 1,25 a Em se rovná 3,524, tudíž Marshall-Lernerova podmínka **není splněna**.

Tab. 12: Hodnoty cenových elasticit poptávek po X a M v letech 2000 - 2004

Kurz: 38,596 CZK/USD % změna kurzu: 0,1100800	2000	2001	2002	2003	2004
% změna exportu	0,2091729	0,1242314	-0,0120444	0,0887518	0,2273800
Elasticita exportu	1,9001903	1,1285560	-0,1094148	0,8062482	2,0655894
% změna importu	0,2411911	0,1098851	-0,0446903	0,0831405	0,1859162
Elasticita importu	2,1910534	0,9982298	-0,4059800	0,7552741	1,6889197
Podmínka Ex>Em	NE	ANO	ANO	ANO	ANO

Zdroj: ČNB, vlastní zpracování

V roce 2000 došlo téměř k dvojnásobnému zvýšení schodku obchodní bilance oproti roku 1999. Vedlo k tomu předstihnutí růstu dovozu před vývozem o 3% body. Průměrný meziroční kurz byl zaznamenán 38,596 Kč/USD, narostl oproti předešlému roku o 4,027 koruny na jeden americký dolar. Nestálý vývoj kurzu v tomto roce odrážel vývoj kurzu euro/USD. Vývoj obchodní bilance je ovlivňován dynamickým zvyšováním ekonomické aktivity především podniků se zahraniční účastí. U obchodů v rámci zušlechtovacího styku docílila česká ekonomika přebytkového salda ve výši 105 mld. Kč a tyto obsahy dosáhly téměř 26% obratu obchodní bilance. Klíčovou roli v meziročním snížení salda obchodní

balance hrála skupina paliv v souvislosti s růstem cen energetických surovin. Jejich dovozy v nominálním vyjádření se více než zdvojnásobily, než tomu bylo v předchozím roce. Především ve druhé polovině roku zesilovala tuzemská poptávka ve formě zvýšení dovozů pro výrobní spotřebu a investice, zatímco na zpomalení růstu dovozů pro osobní spotřebu působila velmi umírněná poptávka obyvatelstva. K významnému snížení deficitu obchodní balance přispěl přebytek dosažený v rámci zušlechťovacích operací. Vysoká dynamika vývozu byla umocněna pokračujícím růstem poptávky v zemích Evropské unie i v zemích s tranzitivní ekonomikou. V komoditní struktuře byl zaznamenán vyšší fyzický objem vývozu u strojírenských výrobků a přepravních zařízení, tržních výrobků, potravin a průmyslových výrobků. V tomto případě znehodnocení kurzu koruny vůči americkému dolaru má větší dopad na změnu importu než exportu, $Em > Ex$, proto Marshall-Lernerova podmínka **není splněna**. V ostatních letech dojde ke **splnění** podmínky, jelikož v roce 2001, 2002 i 2003 platí, že $Ex > Em$.

Tab. 13: Hodnoty cenových elasticit poptávek po X a M v letech 2009 - 2012

Kurz: 19,063 CZK/USD % změna kurzu 0,1101979	2009	2010	2011	2012
% změna exportu	-0,1306088	0,1577303	0,1021726	0,0749471
Elasticita exportu	-1,1852203	1,4313369	0,9271739	0,6801136
% změna importu	-0,1562895	0,1706275	0,0890480	0,0542445
Elasticita importu	-1,4182623	1,5483740	0,8080740	0,4922467
Podmínka $Ex > Em$	ANO	NE	ANO	ANO

Zdroj: ČNB, vlastní zpracování

Průměrný kurz koruny vůči americkému dolaru v letech 2001-2008 aprecioval, až v roce 2009 došlo opět k průměrnému znehodnocení, které činilo 11 % oproti roku 2008. Průměrná hodnota kurzu byla 19,063 Kč/USD. Česká národní banka během roku 2009 neintervenovala a přesto, že došlo ke zvýšení schodku běžného účtu, obchodní balance skončila přebytkem. Za navýšením schodku běžného účtu stálo pasivní saldo balance výnosů. Ekonomická krize zasáhla celou Evropskou unii s výjimkou Polska a způsobila

hospodářský propad, na niž navázala krize veřejných financí, která se především projevila v Řecku. Ekonomická krize vznikla z krize finanční, která byla důsledkem hypoteční krize v USA. V roce 2009 jak vývoz, tak dovoz, zaznamenal rapidní pokles, o něco většího poklesu bylo registrováno u dovozu, který činil 15,6 %, což je pro vývoj obchodní bilance lepší. Obrátil se zejména nepříznivý trend růstu schodku zahraničního obchodu v obchodní výměně s Ruskem (nižší dovozy ropy a zemního plynu), Japonskem a Čínou. K meziročnímu navýšení aktiva obchodní bilance významně přispěl příznivý vývoj směnných relací a zavedení „šrotovného“, v některých zemích Evropy. Obchod se zeměmi Evropské unie v teritoriální struktuře zaujímá rozhodující podíl, podle statistiky českého statistického úřadu, do zemí EU směřovalo přes 86 % vývozu a pocházelo odtud celých 82 %. Na celkovém exportu meziročně poklesl podíl strojů a dopravních prostředků, tržních výrobků, výrazně se snížil deficit ve skupině minerálních paliv. Podobně tomu bylo u dovozů, kde došlo ke snížení podílu strojů a dopravních prostředků, tržních výrobků a surovin, kdežto zastoupení skupin potraviny, nápoje a tabák, tuky a oleje, chemikálie a průmyslové zboží posílilo. Vypočtena hodnota elasticity poptávky po vývozech v roce 2009 činí -1,185 a E_m se rovná -1,418, přestože vývozy klesly, změna kurzu u nich vyvolala větší reakci a tak Marshall-Lernerova podmínka **je splněna**. V roce 2010 se situace obrátila, tudíž **nedojde ke splnění** Marshall-Lernerovy podmínky. V roce 2011 a 2012 je $E_x > E_m$, **podmínka je splněna**.

Tab. 14: Hodnoty cenových elasticit po X a M v letech 2010-2012

Kurz: 19,098 CZK/USD % změna kurzu: 0,0018343	2010	2011	2012
% změna exportu	0,1577303	0,1021726	0,0749471
Elasticita exportu	85,9877841	55,7001147	40,8579282
% změna importu	0,1706275	0,0890480	0,0542445
Elasticita importu	93,0188059	48,5451736	29,5717990
Podmínka $E_x > E_m$	NE	ANO	ANO

Zdroj: ČNB, vlastní zpracování

V roce 2010 došlo k velmi malému průměrnému meziročnímu znehodnocení, ve skutečnosti koruna vůči americkému dolaru znehodnocovala první pololetí tohoto roku a pak pomalinku kurz Kč/USD posiloval. Jelikož v analytické části této práce jsou použity

průměrné hodnoty, bere se kurz v roce 2010, kdy došlo k znehodnocení, ač to bylo jen 0,18 %. K meziročnímu poklesu salda obchodní bilance přispěla vyšší tuzemská poptávka po dovozu zboží. Země Evropské unie zůstávají hlavním partnerem České republiky v zahraničním obchodu. Vývoz zboží byl ovlivněn růstem průmyslové produkce zejména v odvětví zpracovatelského průmyslu díky rostoucí zahraniční poptávce způsobené oživením světové ekonomiky, ale i oživením v Evropské unii. Hlavní skupinou vývozu výrobků zpracovatelského průmyslu byly stroje a dopravní prostředky, z nich pak silniční vozidla. Vyšší dynamika růstu byla způsobena především cenovými vlivy. Naproti tomu slabší domácí spotřebitelská poptávka odpovídá i značně poprůměrnému růstu dovozu spotřebního zboží, ale i některých potravinářských výrobků. Nepatrná procentuální změna kurzu koruny vůči americkému dolaru vyvolala větší odezvu v dovozu, tudíž elasticita poptávky po importu je větší než elasticita poptávky po exportu, z čehž vyplývá, že **není splněna** Marshall-Lernerova podmínka. V následujícím roce se dynamika tempa růstu dovozů výrazně zpomalila a tak znehodnocení má větší odezvu ve vývozech, $Ex > Em$, Marshall-Lernerova podmínka **je splněna** a je tomu tak i v roce 2012.

Tab. 15: Hodnoty cenových elasticit poptávek po X a M v roce 2012

Kurz: 19,578 CZK/USD % změna kurzu 0,1009819	2012
% změna exportu	0,0749471
Elasticita exportu	0,7421830
% změna importu	0,0542445
Elasticita importu	0,5371708
Podmínka $Ex > Em$	ANO

Zdroj: ČNB, vlastní zpracování

Rok 2012 je poslední rok v této práci, který byl zkoumán, kdy došlo k znehodnocení. Průměrné roční oslabení koruny vůči americkému dolaru bylo 10,1 %, kurz tedy činil 19,578 Kč/USD. Obchodní bilance dosáhla historicky nejvyššího přebytku a to ve výši 148,6 mld. Kč. Ačkoli se dynamika zahraničního obchodu v průběhu roku, vlivem snížené poptávky po subdodávkách v eurozóně a v EU a snížené domácí poptávky pomalu snižovala, celkově export v meziročním srovnání posílil o 7,5% a import o 5,5 %. Podstatná část českého vývozu a dovozu byla uskutečněna v rámci EU, kde hlavním

obchodním partnerem bylo již tradičně Německo a naopak nejvyššího deficitu Česká republika dosáhla v obchodě s Čínou. Ke zlepšení bilance došlo hlavně u strojů, dopravních prostředků a průmyslového zboží, kdežto schodek obchodu s minerálním palivem se prohloubil. Vydělením procentuální změny exportu procentuální změnou kurzu lze dostat elasticitu poptávky po exportech, která činí 0,742 a je vyšší než elasticita poptávky po importu. Marshall-Lernerova podmínka v roce 2012 **je splněna**.

Závěr

Změny, které nastaly v tehdejší Československu, potažmo České republice po pádu komunismu s sebou přinesly ekonomickou transformaci kurzu koruny, v rámci níž byl uplatněn systém fixního kurzu. Následným zavedením vnější směnitelnosti koruny ale nastal problém kvůli spekulativním útokům, což nakonec vyústilo v nutnost zavedení dirty floatingu ze strany ČNB, která má v tomto případě právo zásahu pomocí intervence. Při pohledu zpět to vypadá, že ČNB na fixním nastavení kurzu lpěla zbytečně dlouho, což se nakonec ukázalo jako mylné rozhodnutí.

Dle sledování hodnot ukazatelů výkonnosti, vykazoval zahraniční obchod od roku 1993 neustále rostoucí tendenci. Díky ekonomické stabilizaci země, export České republiky vynikal růstem, což bylo především zapříčiněno přílivem přímých zahraničních investic a úspěšným začleněním se do společného evropského trhu ruku v ruce s výhodnou geografickou pozicí. Mezi hlavní partnery, se kterými Česká republika obchoduje, patří země, které disponují vyspělou ekonomikou. S těmito zeměmi Česká republika vykazuje kladné saldo zahraničního obchodu (touto skutečností se může v rámci Evropské unie pochlubit pouze 5 dalších států), ale v opačném případě je tomu tak např. s Čínou. Ta již nějakou dobu upevňuje svůj rostoucí vliv na světovém trhu, zde je bilance zahraničního obchodu ČR deficitní. Z hlediska komoditní struktury se jeví jako největší zátěž silně deficitní bilance v rámci skupiny minerálních olejů a maziv a naopak na přebytku obchodní bilance vykazuje největší podíl v rámci skupiny strojů a dopravních prostředků.

Hlavním cílem této diplomové práce bylo pomocí výpočtů cenových elasticit poptávky po vývozech a dovozech potvrdit platnost Marshallovy-Lernerovy podmínky v rámci České republiky. Na základě těchto poznatků pak deduktivní metodou ověřit, zda má Marshall-Lernerova podmínka přímý vliv na utváření procesu vyrovnávání salda obchodní bilance.

Dle záznamů České národní banky o průměrných ročních hodnotách kurzu koruny vůči americkému dolaru provedených došlo v následujících letech 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2009, 2010 a 2012 k znehodnocení kurzu CZK/USD a proto byly vybrány k hlubší analýze.

První znehodnocení kurzu CZK/USD je evidováno v roce 1996. Bylo zde rozšířeno flukтуаční pásmo kurzu koruny na $\pm 7,5\%$. Marshall-Lernerova podmínka nebyla splněna. Znehodnocení kurzu mělo daleko větší odezvu v růstu importu než exportu. Meziroční hodnotový pokles salda obchodní bilance byl 57,3 mld. Kč.

V roce 1997 došlo k jednomu z nejvýraznějších oslabení koruny. V tomto roce Česká republika přešla ze systému fixního kurzu k systému kurzu plovoucímu. Marshall-Lernerova podmínka byla splněna. Znehodnocení kurzu posílilo více export než import. Při pohledu na saldo obchodní bilance, ale došlo ke zhoršení. Pokles byl o 0,1 %.

V roce 1998 činilo znehodnocení kurzu pouze 1,8 %. Marshall-Lernerova podmínka byla splněna. Změna kurzu vyvolala 2,5 krát větší reakci exportu než importu. Schodek salda obchodní bilance byl snížen o 71,1 mld. Kč, jednalo se o první meziroční hodnotový nárůst obchodní bilance od roku 1993.

V roce 1999 nedošlo k žádné události, která by nějakým způsobem radikálněji ovlivnila vývoj kurzu koruny. Marshall-Lernerova podmínka byla splněna. Snížení deficitu salda obchodní bilance činil 18,2 mld. Kč.

V roce 2000 nebyla Marshall-Lernerova podmínka splněna. Kurz v tomto roce byl poměrně hodně volatilní. Schodek salda obchodní bilance narostl o 55,0 mld. Kč a byl téměř dvojnásobný oproti roku 1999.

V roce 2009 znehodnocení kurzu činilo 11 % oproti předešlému roku. Mělo to negativní dopad jak na import, tak ale i na export. Obě elasticity vykazovaly zápornou hodnotu, ale bylo splněno $Ex > Em$ a došlo tak ke splnění Marshall-Lernerovy podmínky. Přestože došlo ke zvýšení schodku běžného účtu, obchodní bilance skončila přebytkem, došlo ke zvýšení o 43,6 mld. Kč.

V roce 2010 došlo k velice malému znehodnocení kurzu a to 0,18 %, s největší pravděpodobností to bylo způsobeno použitím průměrné roční hodnoty kurzu, avšak oslabování koruny probíhalo jen první pololetí roku 2010, pak koruna postupně začla posilovat vůči USD. Marshall-Lernerova podmínka nebyla splněna. Meziroční hodnotový pokles schodku salda obchodní bilance byl o 15,5 mld. Kč.

V roce 2012 došlo k znehodnocení kurzu, které činilo 10,1 %, kde $Ex > Em$ a Marshall-Lernerova podmínka byla splněna. Došlo k nárůstu přebytku salda obchodní bilance, činil 148,6 mld. Kč, jež byl největším za mnou sledované období.

V případě, že Marshall-Lernerova podmínka byla splněna, došlo k ověření, že se zlepšilo saldo obchodní bilance. Pouze v roce 1997 tomu tak nebylo, což lze vysvětlit tím, že deficit obchodní bilance narůstal do konce dubna vlivem stagnace exportu a dynamického růstu dovozu. Od května došlo ke zvýšení dynamiky vývozu a ke stabilizaci tempa dovozu, což vedlo k postupnému snižování deficitu obchodní bilance. Můžeme tedy říct, že od května roku 1997 došlo též k ověření Marshall-Lernerovy podmínky a tím došlo ke zlepšení salda obchodní bilance.

Z hlediska budoucího vývoje kurzu české ekonomiky se přikláním k názorům členů ČNB, že oslabení kurzu je krok správným směrem. Především pak pro zemi s malou otevřenou ekonomikou, jakou je ta naše. Oslabení kurzu zvyšuje cenovou konkurenceschopnost českých výrobců a promítne se do růstu vývozních zakázek.

Věřím, že myšlenky a postupy výpočtu, které jsem použila ve své práci přispějí k hlubšímu pochopení fungování Marshall-Lernerovi podmínky.

Seznam použité literatury

CITACE:

BHAGWATI, J. N., SRINIVASAN, T. N.: Revenue Seeking: A Generalization of the Theory of Tariffs. The Journal of Political Economy, 1980, vol. 88, no. 6, s. 1069-1087.

HOLMAN, R.: Makroekonomie. Středně pokročilý kurz. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004. ISBN 80-7179-764-2.

KALÍNSKÁ, E. a kol.: Mezinárodní obchod v 21. století. Praha: Grada Publishing, a. s., 2010. 228 s. ISBN 978-80-247-3396-8.

KRUGMAN P. a M.OBSTFELD.: International Economics Theory & Policy. New York: Daryl Fox, 2006. 680 s. ISBN 0-321-31154-X.

MACH, M., Makroekonomie II. Pro magisterské (inženýrské) studium. Slaný, Melandrium. 2001. 367 stran. ISBN 80-86175-18-9

MANDEL, M. a V.TOMŠÍK.: Monetární ekonomie v malé otevřené ekonomice. 1. vydání. Praha: Management Press, 2003. ISBN 80-7261-094-5.

MANDEL, M. a V.TOMŠÍK.: Monetární ekonomie v malé otevřené ekonomice. 2. rozšířené vydání. Praha: Management Press, 2008. 366 s. ISBN 978-80-7261-185-0.

MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. Zákon č. 219/1995 Sb. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/hs.xsl/zakony_1089.html.

NEUMANN, P. a kol.: Mezinárodní ekonomie. Praha: Grada Publishing, a. s., 2010. 159 s. ISBN 978-80-247-3276-3.

PIPEK, J.: Mezinárodní obchod. Praha: VŠE, 1996. 149 s. ISBN 80-7079-595-6.

PLCHOVÁ, B.: Zahraniční ekonomické vztahy České republiky. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2005. ISBN 80-245-0608-4.

PLCHOVÁ, B.: Zahraniční ekonomické vztahy České republiky. 2. vyd. Praha: Oeconomica, 2007. ISBN 978-80-245-1285-3.

SPĚVÁČEK, V. Makroekonomická analýza : Magisterský kurz. první. Praha : VŠEM, 2007. 424 s. ISBN 978-80-86730-26-4.

SOUKUP, A. Mezinárodní ekonomie. 2. vyd. Praha: VIP Books,s.r.o., 2007. ISBN 978-80-87134-18-4.

VAN MARREWIJK, CH.: International Trade & the World Economy. New York: Oxford University Press, 2002. 386 s. ISBN 0-19-925004-9.

VENCOVSKÝ, F.: Vzestupy a propady československé koruny. Praha : Oeconomica, 2003. ISBN 80-245-0497-9.

ŽÍDEK, L.: Transformace české ekonomiky. 1989-2004. Praha : C. H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-922-X.

BIBLIOGRAFIE:

Česká národní banka: Finanční trhy [online]. [cit. 2013-11-22]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/financni_trhy/

Česká národní banka: Zprávy o vývoji platební bilance [online]. [cit. 2013-11-22]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance_stat/publikace_pb/zpravy_vyvoj_pb/

Česká národní banka: Výroční zprávy České národní banky [online]. [cit. 2013-11-22]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/o_cnb/hospodareni/vyrocni_zpravy/index.html

Česká národní banka: Databáze časových řad ARAD. [online]. [cit. 2013-09-27]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.STROM_DRILL?p_strid=0&p_lang=CS

HAMERNÍKOVÁ, B. a kol. Veřejné finance. 3. vyd. Praha: ASPI, 2007. ISBN 978-80-7357-301-0

KUBIŠTA, V. a kol. Mezinárodní ekonomické vztahy. Praha: VŠE, 1999. ISBN 8086009-29-7

MACHKOVÁ, H. Mezinárodní marketing. 3., aktualizované a přepracované vyd. Praha: Grada Publishing a.s., 2009. ISBN 978-80-247-2986-2.

MAJEROVÁ, I. a P. NEZVAL. Mezinárodní ekonomie v teorii a praxi. 1. vyd. Brno: Computer Press, a. s., 2011. ISBN 978-80-251-3421-4.

Ministerstvo průmyslu a obchodu: Exportní strategie ČR [online]. [vid. 2013-10-12]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/exportni-strategie-cr-2012-az-2020-7148.html>

PLCHOVÁ, B. a T. JIRGES.: Zahraniční obchod a národní hospodářství České republiky. 1. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1993. ISBN 80-7079-867-X

SVATOŠ, M. et al. Zahraniční obchod teorie a praxe. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2009. ISBN 978-80-247-2708-0.

Vláda ČR: Stabilizace a budoucnost HMU: příspěvek ČR do evropské debaty [online]. [vid. 2013-10-12]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/evropske-zalezitosti/dokumenty/stabilizace-a-budoucnost-hmu--prispevek-cr-do-evropske-debaty-105911>